

UDK: 260.1
Pregledni članak
Pripremljen u rujnu 2001.

CRKVA

Raul Dederen

SAŽETAK

Crkva

U povijesti kršćanske misli dugo vremena se zapažalo slabo zanimanje za doktrinu o Crkvi. Njoj nije posvećeno onoliko pozornosti kao kristologiji ili doktrini o Trojstvu u četvrtom i petom stoljeću, Kristovoj pomiriteljskoj smrti u Srednjem vijeku, ili pitanju spasenja u šesnaestom stoljeću. Međutim, zajedno s ostalim čimbenicima, ekumenski pokret u dvadesetom stoljeću, sa svojom vizijom *jedne* Kristove Crkve, doprinio je da ova doktrina dođe u samo središte teološkog zanimanja.

Ključne riječi: *Crkva; ekleziologija; Duhovni-Izrael*

I. Crkva u Božjem planu

A. Kristova namjera

1. Prikupljanje i podučavanje učenika
2. Pastir i Njegovo stado

B. "I na toj stijeni"

II. Narav i područje djelovanja Crkve

A. Biblijska terminologija

B. Crkva, mjesna i sveopća

C. Crkva i Božje kraljevstvo

1. Kraljevstvo kao Božja vladavina
2. Uloga Crkve

D. Vjerni Izrael

1. Dva osnovna pristupa
2. Zavjetni odnos
3. Crkva kao duhovni Izrael

E. Crkva, vidljiva i nevidljiva

1. Dvije krajnosti
  2. Prioritet vjere i pokajanja
  3. Tjelesna, vidljiva Crkva
- III. Biblijske slike Crkve
- A. Crkva kao Tijelo
  - B. Crkva kao Zaručnica
  - C. Crkva kao Hram
  - D. Crkva kao Božji narod
  - E. Nekoliko pokazatelja
- IV. Misija Crkve
- A. "Učinite sve narode učenicima"
  - B. Poučavanje vjernika
  - C. Briga o siromašnima i napaćenima
  - D. Proslaviti Boga
  - E. Srž misije: Riječ
  - F. Služba Duha
    1. "Napunjeni Duhom"
    2. Darovi Duha
- V. Upravljanje Crkvom
- A. Služba apostola
  - B. Mjesne službe
  - C. Upravljanje Crkvom i Novi zavjet
    1. Teorije
    2. Osnovna načela
    3. Charizmata i institucija
- VI. Obredi Crkve
- A. Krštenje
    1. Prethodnici i podrijetlo
    2. Zapovijed
    3. Značenje krštenja
    4. Kršteni u jedno Tijelo
    5. Krštenje vjernika
    6. Krštenje i Sveti Duh
  - B. Gospodnja večera
    1. Značenje Gospodnje večere
    2. Obred poniznosti (pranja nogu)
- VII. Autoritet Crkve
- A. Vrhunski autoritet
  - B. Apostolski autoritet
  - C. Autoritet Svetoga pisma
  - D. Autoritet u mjesnoj crkvi
  - E. Autoritet sveopće Crkve

VIII. Karakteristike Crkve

- A. Vjera
- B. Zajedništvo
- C. Jedinstvo
- D. Svetost
- E. Univerzalnost
- F. Apostolstvo
- G. Vjerni ostatak

XI. Trijezan pogled u budućnost

- A. Življenje u pluralističkom svijetu
- B. Crkva, borbena i pobjedonosna

X. Povijesni pregled

A. Prva Crkva

- 1. Spisi ranih otaca
- 2. Episkopalni trend Crkve
- 3. Ciprijanova doktrina o Crkvi
- 4. Augustin i donatističko gledište
- 5. Vrhovništvo Rimske stolice

B. U Srednjem vijeku

- 1. Na Zapadu: monarhijski episkopat
- 2. Glasovi prosvjeda
- 3. Na Istoku: kolegijski episkopat

C. Reformacija

- 1. Luther i Crkva
- 2. Calvin i Crkva
- 3. Radikalna obnova
- 4. Anglikanizam i Crkva

D. Osamnaesto i devetnaesto stoljeće

- 1. Racionalizam i Crkva
- 2. Friedrich Schleiermacher
- 3. Albrecht Ritschl
- 4. Rimokatolička ekleziologija

E. Dvadeseto stoljeće

- 1. Protestantski liberalizam
- 2. Ekleziologija Karla Bartha
- 3. Ekleziologija Hansa Künga

F. Suvremeni protivnički vjetrovi

- 1. Ekumenski pokret
- 2. Rimokatolički ekumenizam
- 3. Postmodernistička orijentacija

G. Adventisti sedmoga dana

XI. Literatura

I. Crkva u Božjem planu

Biblija je od prve do posljednje stranice zaokupljena Božjom namjerom da podigne sebi narod koji će se s Njime povezati vjerom i poslušnošću i koji će postati izvor blagoslova svim narodima. Pozivanje Abrahama, Izaka i Jakova trebalo je doprinijeti ostvarenju ove namjere (Post 17,1-8; 12,1-3; 15,1-6). To se odnosi i na pozivanje Izraela. Kad se izraelski narod pokazao nespremnim da obavi tu visoku dužnost, želeći biti sam sebi dovoljan kao Adam, Bog se posvetio podizanju ostatka (Iz 37,31; Mih 2,12; 5,7.8; Sef 3,13) preko kojeg će ostvariti svoju namjeru da spasi ljudski rod. Novozavjetni se spisi na mnogo mjesta bave božanskom željom da od Izraela načini sebi narod, ali i naglašavaju da se ostvarila u novoosnovanoj kršćanskoj Crkvi.

Smatra se da je rana kršćanska zajednica, poznata kao Crkva, nastala nakon Pedesetnice, nakon Kristove smrti i Njegovog uskrsnuća. Njezin rast i organiziranje bilo je dug i spor proces. U kojoj se mjeri njezino osnivanje i karakteristike mogu povezati s naukom i službom samog Isusa Krista? Je li Crkva skup koji je Gospodin utemeljio u okviru svojeg rada u korist ljudskog roda ili je to samo ljudska ustanova koja je nastala nakon Njegova uskrsnuća kao zajednica onih koji ispovijedaju vjeru u Krista? Je li misao o osnivanju kršćanske Crkve Isusova ideja ili je to rezultat kasnijeg razvoja? To je pitanje o kojemu ćemo prvo raspravljati!

A. Kristova namjera

Površan pregled evanđelja mogao bi navesti na pomisao da Isus nije bio zainteresiran za uspostavljanje Crkve. Pojam *ekklēsia* našao se samo dvaput na Njegovim usnama, oba puta u istom evanđelju (Mt 16,18.19; 18,17). Neki čak smatraju da je i ove izjave kasnije dodala prva Crkva kako bi objasnila misiju svojega Gospodina. Nepojavljivanje pojma crkve u tekstovima evanđelja problem je koji bi svakako trebalo razmotriti, ali bi samo očito zanemarivanje osnovnih dokaza moglo prikriti činjenicu da je Isus namjeravao utemeljiti vidljivu zajednicu svojih sljedbenika. Što više proučavamo sinoptičke dokaze, to jasnija postaje činjenica da je Isus želio uspostaviti nešto mnogo više od još jedne nove teološke škole. On je došao uspostaviti zajednicu muškaraca i žena pod božanskim vodstvom, vjersku zajednicu kojoj će On sam biti vođa.

1. Prikupljanje i podučavanje učenika

Od samog početka Isus je počeo oko sebe okupljati učenike. Ponekad je tih učenika bilo mnogo (Lk 6,17.19; Iv 6,60), ali to nikada nije bilo neorganizirano mnoštvo sljedbenika. Iz njihovih je redova, objašnjava Luka, Isus izabrao Dvanaesticu, "koje prozva apostolima" (Luka 6,12.13) i koje je odvojio "da ga prate, da ih šalje da propovijedaju" (Mk 3,14). Sljedeći događaji pokazuju da su Dvanaestorica bili dio sustava podučavanja kojemu je Isus posvećivao sve više i više vremena.

Kao najavljeni Mesija, Isus je oko sebe okupljao zajednicu ostatka. Iako je oklijevao da sebe javno objavi kao Mesiju jer je odbacivao ideju o svojem političkom i nacionalističkom mesijanstvu, nije se ustručavao pred nekima prihvatiti ovu titulu (Mt 16,16.17; Mk 14,61.62; 15,2; Iv 4,25.26). Ideja o Mesiji bez sljedbenika bila je neprihvatljiva hebrejskom umu. Pojmovi kao što su učenici, ostatak i mesijanstvo svakako da su tvorili temelj za osnivanje nove zajednice, Božjeg naroda kao Mesijinog punopravnog vlasništva.

Osim toga, Krist je svojim sljedbenicima ostavio nezaboravni nauk o tome kako trebaju živjeti

i ta načela objavio, na primjer, u Propovijedi na gori blagoslova (Matej 5–7); njihovi etički zahtjevi pretpostavljaju postojanje zajednice – Crkve. Oni koji su se povezivali s Kristom, morali su biti spremni prinijeti istu žrtvu koju je prinio njihov Učitelj, nositi svoj križ (Mt 16,24) i razviti potpuno novi sustav vrijednosti u kojemu će zadobivanje svijeta izgubiti svaku važnost u usporedbi sa spremnošću da i sam život polože za svojega Gospodina (Mk 8,34–36).

Evangelja nam otkrivaju da je Isus one koje je pozvao k sebi slao da obave evanđeosku zadaću. Bila je to zajednica Njegovih sljedbenika s posebnom zadaćom. Nije bilo slučajno da su prvo Dvanaestorica (Marko 3,13–15), a poslije Sedamdesetorica (Luka 10,1.7–20), bili poslani da propovijedaju Evanđelje; bio je to dio namjere samoga Gospodina. Oni su i bili pozvani s tim ciljem (Mk 6,7–13; Lk 10,1.17–20). I s istim ciljem pred očima, trebali su moliti gospodara “žetve da pošalje poslenike u žetvu svoju” (Lk 10,2). Kristova služba imala je za cilj osnivanje zajednice Njegovih sljedbenika – Crkve.

2. Pastir i Njegovo stado

Izostavljanje riječi “crkva” iz evanđelja, osim u Mateju 16,18 i 18,17, u izvjesnoj mjeri objašnjava pojavljivanje nekoliko drugih izraza kojima se opisuje novi Božji narod. Ta namjera jasno je pokazana Isusovim naukom o Njegovom “stadu” i o “pravom trsu”. Slika o Pastiru i stadu ističe se i u Starome i u Novome zavjetu (Ps 23; 80,2; Lk 12,32; Iv 10,21; 21,15; Mt 26,31). Istina je da se pojmovi “stado” i “crkva” u biblijskoj povijesti i uporabi razlikuju, ali oni ipak opisuju isti Božji narod. Kad je sve one koji će primiti život od Njega pozvao da Ga slijede (Mt 4,19; 8,22; Mk 2,14; 8,34; Lk 5,27; 18,22; Iv 1,43; 21,22), pozvao ih je ne samo da dođu k Njemu, već i da s Njim uspostave vezu koja će biti čvršća od obiteljske. Ta nova obitelj nije bila utemeljena na krvnom srodstvu, po tijelu, već na tome što će njezini pripadnici ispunjavati Božju volju (Mk 3,33–35).

Tijekom svoje zemaljske službe Isus je oko sebe okupio svoje sljedbenike, zajednicu učenika. Dokazi da se radilo o zajednici učenika ne pružaju povod sumnji da Isus nije mogao govoriti o Crkvi, kao što je zapisano u Mateju 15 i 18. Autentičnost tih izjava, osobito prve – “i na toj stijeni sagrađit ću Crkvu svoju” – bila je osporavana mnogo puta, ali bez dovoljne tekstualne potvrde. Sumnja se oslanja na prilično samovoljno formulirane pretpostavke koje se odnose na kompoziciju ovog evanđelja. Nema nikakvih uvjerljivih dokaza da Isusove izjave nisu autentične, iako su se mogle odnositi i na nešto labaviju organizacijsku strukturu od one koju su poslije prihvatili prvi kršćani.

B. “I na toj stijeni”

Isus je Petru, na osnovi njegovog priznanja vjere da je Isus “Krist, Sin Boga živoga” (Mt 16,16), rekao: “Ti si Petar – Stijena, i na toj stijeni sagrađit ću Crkvu svoju i Vrata pakla neće je nadvladati.” (Mt 16,18) U izvornom tekstu posebno se ističe osobna nota, Kristovo prisvajanje Crkve – “I na toj stijeni sagrađit ću svoju Crkvu.” Isus je, dakle, odlučio ustanoviti trajnu zajednicu svojih sljedbenika protiv koje će i “Vrata pakla” biti nemoćna. Ovo je obećanje bilo posebno važno kad se uzme u obzir da je samome Kristu neposredno prijetila smrt. Kao da je htio reći: “Uskoro ću umrijeti, ali ću ustati iz groba i posvetiti se djelu izgradnje svoje Crkve. Ostat ću s njom sve do svojeg drugog dolaska!”

Pravilno razumijevanje “stijene”, koju je Isus spomenuo kad je rekao: “Ti si Petar – Stijena, i na

toj stijeni sagradit ću Crkvu svoju” (redak 18), od najvećeg je značenja za pravilno razumijevanje pojma Crkve. Neki na temelju igre riječi u aramejskom izvorniku tvrde da su pojmovi “Petar” i “stijena” istovjetni, da je Petar stijena na kojoj je Crkva sagrađena i dodaju da je uloga koju je Isus namijenio tom apostolu trajne naravi i da treba biti prenesena na njegove nasljednike. Međutim, u ovom tekstu nema potvrde za ovakvo tumačenje. Kao što svjedoči kasnije ponašanje učenika prema Petru, nijedan od onih koji su čuli ovu Isusovu izjavu nije promijenio svoj odnos prema njemu i nije, prema tome, izjavu shvatio u tom smislu. Za njih je samo Krist bio temelj Božjeg kućanstva (1 Kor 3,11) i njen zaglavni kamen (Ef 2,20-22; 1 Pt 2,4-8). Sigurno je mnogo više u skladu s biblijskim naukom ovu Kristovu izjavu shvatiti kao potvrdu da je Isus Mesija, Krist, Božji Sin, ili priznanje Krista kao temelja na kojem je Crkva sagrađena.

Stoga nema nikakvog osnovanog razloga za zaključak da Isus nije očekivao kako će nakon Njegova odlaska biti organizirana zajednica Njegovih sljedbenika. On je svoje izjave i pouke namijenio organiziranom vidljivom tijelu svojih sljedbenika.

II. Narav i područje djelovanja Crkve

Sada ćemo se pozabaviti osnovnim značenjem pojma “crkve” u Novome zavjetu, uključujući i narav i područje djelovanja zajednice koje taj pojam opisuje. Budući da neke slike kojima se služe novozavjetni pisci – osobito Pavao – tako djelotvorno upućuju na osobine Crkve, i njima ćemo posvetiti nešto prostora.

A. Biblijska terminologija

Naša riječ “crkva” i srodne riječi u drugim jezicima (u engleskom “church”, škotskom “kirk”, nizozemskom “kerk”, njemačkom “Kirche”) izvedenice su od grčke riječi *kuriakos* – “ono što pripada Gospodinu”. Ovaj pojam uglavnom odgovara novozavjetnom pojmu *ekklēsia* (od *ek* – iz i *klēsis* – pozvan), kojim je u grčkom društvu onoga vremena obilježavana skupina građana okupljena da raspravlja o državnim poslovima.

Premda je ovaj pojam stekao izrazito kršćansko značenje, on ima i svoju pretkršćansku povijest. Sam pojam snažan je dokaz veze između Staroga i Novoga zavjeta. Septuaginta rabi pojam *ekklēsia* skoro stotinu puta kao prijevod riječi *gāhāl* – “sastanak”, “skup”, “okupljanje”, “oni koji su pozvani”, “okupljeni”. Njime se označavao skup ljudi pozvanih u vojnu službu (Br 22,4; Ez 16,40), ali i onih koji su se okupili da čine zlo (Ps 26,5). Ipak, najčešće se rabi za označavanje skupa vjernika koji slave Boga (2 Ljet 30,13), kao što je bilo okupljanje Izraelaca pred Bogom na Horebu (Pz 9,10; 10,4; 18,16). U Ponovljenom zakonu 31,30 “zajednica” Izraelaca došla je pred Gospodina iz vjerskih pobuda. Izraz je označavao okupljanja svake vrste; okupljeni ljudi i svrha njihovog okupljanja davali su poblize značenje pojmu *gāhāl*. Hebrejski pojam *‘edāh*, također opći izraz za okupljanja, zborove i zajednicu, obično se na grčki prevodio kao *synagōgē*. Kao što je već rečeno, grčkom riječju *ekklēsia* prvotno se označavao zbor slobodnih građana, sazvan po javnom oglašivaču da bi se saslušao nečiji govor, obično u vezi s javnim poslovima. To se značenje jasno zapaža u tekstu u Djelima 19,32.39.41.

Tako se ova riječ pojavila u kršćanskoj povijesti, jednako bliska i Grcima i Židovima. U rječniku kršćanske zajednice, *ekklēsia* je označavala skup ili zajednicu onih koje je Bog pozvao iz svijeta da se pridruže Njegovom narodu. To je bila zajednica slobodnih ljudi koji su neprestano imali na umu da su slobodni zahvaljujući poslušnosti Kristu. Ovo se značenje pojavljuje u mnogo

tekstova, na primjer u pojmu "Božja crkva" (1 Kor 1,2; 10,32; Gal 1,13; 1 Sol 2,14; 1 Tim 3,5).

U nekim slučajevima Crkva se naziva crkvom ili crkvama Isusa Krista (Rim 16,16; Gal 1,22) ili crkvom Božjom (Dj 20,28). Vrlo često se ova karakteristika podrazumijeva, ali i tamo gdje nije izrazito napomenuta, kontekst je jasan: Bog u Kristu je autoritet koji je utemeljio *ekleziju*. Ona pripada Bogu zato što ju je On utemeljio, zato što boravi u njoj i što njome vlada.

B. Crkva – mjesna i sveopća

Novozavjetni spisi govore o Crkvi na dva osnovna načina. U najvećem broju slučajeva radi se o zajednici vjernika na određenom prostoru. Tako su Pavlove poslanice upućene "crkvi Božjoj u Korintu" (1 Kor 1,2) ili "solunskoj crkvi" (1 Sol 1,1). Pojam je uporabljen na isti način kad se radi o Jeruzalemu (Dj 8,1; 11,22) i o Kenhreji (Rim 16,1). Mala skupina vjernika koja se okupljala na bogoslužja u privatnoj kući također je nazvana crkvom (Rim 16,4; 1 Kor 16,19; Kol 4,15).

U mnogo širem smislu pojam označava mnogo veća geografska područja ili univerzalnu, sveopću Crkvu. Tako slušamo o "crkvama u Galaciji" (Gal 1,2), o "Kristovim crkvama u Judeji" (Gal 1,22; 1 Sol 2,14), u Makedoniji (2 Kor 8,1) i Aziji (1 Kor 16,19), dok se Crkva u sveopćem smislu pojavljuje u Efežanima 1,22; 3,10 i Kološanima 1,18. Prema tome, pojam se pojavljuje u istom smislu u kojemu je sam Gospodin rekao da će sagraditi svoju Crkvu (Matej 16,18).

Da bismo pravilno shvatili novozavjetni pogled na narav i područje djelovanja Crkve, moramo u punoj mjeri uzeti u obzir i mjesnu i univerzalnu dimenziju. Mjesna zajednica je crkva, kao na primjer u Korintu (1 Kor 1,2). Ipak, mjesna zajednica nije smatrana samo dijelom cijele Crkve, već kao Crkva na mjesnoj razini. Cjelina je sadržana u svakom svojem dijelu. Mjesna vidljiva *ekklēsia* je cijela Crkva na mjesnoj razini u određenom vremenu i na određenom prostoru.

C. Crkva i Božje kraljevstvo

Ako je Crkva zajednica onih koji su se odazvali Božjem pozivu i okupili u ime Isusa Krista, onda se ona može smatrati i sinonimom za Božje kraljevstvo. Doista postoji uska veza između ova dva pojma, ali ih ipak ne smijemo miješati.

1. Kraljevstvo kao Božja vladavina

Prema sinopticima, Božje kraljevstvo ili nebesko kraljevstvo središnja je tema Isusovog propovijedanja. U Novome zavjetu Božje kraljevstvo prvenstveno označava Božju vladavinu, Njegov autoritet kao vladara, a tek na drugoj razini područje na kojem se prostire Njegova vlast. Božje kraljevstvo je sinonim za Njegovu vladavinu. Božje kraljevstvo, koje je i Kristovo kraljevstvo (Mt 13,41; Lk 22,30; Kol 1,13; 2 Tim 4,1), označava otkupiteljsku Božju vladavinu u Kristu. Njezin je cilj spasenje grešnika i izbjavljanje od sila zla (2 Kor 15,23-28). Protivnik Božjeg kraljevstva je Sotonino kraljevstvo (Mt 12,26; Lk 11,18) ili kraljevstvo ovoga svijeta (Otk 11,15), koje se protivi djelovanju Božjeg kraljevstva i koje se mora osvojiti (Otk 11,15).

Božje kraljevstvo, koje će doći u slavi na svršetku vremena (Mt 25,31-46; 13,36-43) i koje će omogućiti obnavljanje materijalnog poretka (Mt 19,28), ušlo je u povijest preko Osobe i misije Isusa Krista (Lk 17,21). Cijela Kristova služba i cjelokupno Njegovo propovijedanje obilježeni su ovom stvarnošću. U Kristu je nebesko kraljevstvo prodrlo na područje Zloga. Moć Sotone bila je skršena. Sve to je utemeljeno na činjenici da je Isus Mesija, Božji Sin. Kraljevstvo je došlo u Njemu

i s Njime. Kraljevstvo je došlo, kraljevstvo će doći, ali ono dolazi samo zahvaljujući križu. Ova Radosna vijest “o Kraljevstvu”, koju je propovijedao i učio sam Isus (Mt 4,23; 9,35), “propovijedat će se po svemu svijetu, svim narodima za svjedočanstvo” prije nego što dođe svršetak (Mt 24,14), pozivajući ljude da se pokaju i prihvate Božju vladavinu u svojem životu. (Vidi Isusov drugi dolazak I. D.)

2. Uloga Crkve

Premda postoji nerazdvojiv odnos između ova dva pojma, Crkva nije isto što i Božje kraljevstvo. Oni nisu istoznačni, čak ni u sadašnjem vremenu. Kao što je već rečeno, Božje kraljevstvo je Božja vladavina. Crkva, suprotno tome, označava ljudsku zajednicu koja živi pod Božjom upravom. Nastala kao odgovor na evanđeoski poziv o kraljevstvu, Crkva svjedoči za kraljevstvo. Kraljevstvo je Božja spasiteljska djelatnost preko Krista u svijetu, dok je Crkva skup onih koji su pozvani iz svijeta, koji su otkupljeni i pripadaju Kristu. Crkva je očitovanje kraljevstva ili Božje vladavine. Kao organ ili instrument ovog kraljevstva, Crkva je pozvana da prizna Isusa Kristom i da objavi Radosnu vijest o kraljevstvu sve do krajeva svijeta.

D. Vjerni Izrael

Nema nikakve sumnje da je Crkva, na temelju novozavjetnih dokaza, životno povezana s Božjim planom spasenja. Zato se postavlja pitanje: U kakvom su odnosu Crkva i Izrael? O ovom se pitanju i danas veoma živo raspravlja.

1. Dva osnovna pristupa

Ukazujući na razlike između ova dva pojma, neki tvrde su Izrael i Crkva dvije potpuno različite skupine ljudi koje se ne mogu niti smijati miješati. Bog ima dva potpuno različita programa koje provodi tijekom povijesti: jedan preko Izraela, a drugi preko kršćanske Crkve. Oni zadržavaju posebnost prema kojoj je Izrael pozvan kao narod između svih naroda do svršetka vremena (Br 23,9; Pz 7,6-8). Ovo tumačenje dopušta doslovno tumačenje starozavjetnih proročanstava koja opisuju najsvjetliju budućnost Izraela kao naroda.

Suprotni pristup, koji naglašava sličnosti između Izraela i Crkve, promatra obje skupine kao jedan te isti Božji narod u kontinuitetu. Ovdje, u Novome zavjetu, pojam “Izrael” više ne znači nacionalnu kategoriju, već duhovni Božji narod, novi Izrael. Pošto je Izrael kao narod odbacio Mesiju, Bog nastavlja svoje djelo spasenja dajući svoje kraljevstvo “narodu koji rađa njegovim rodom” (Mt 21,43). Ovaj “izabrani rod, kraljevsko svećenstvo, sveti puk, narod određen za Božju svojinu” sada je Crkva (1 Pt 2,9).

2. Zavjetni odnos

Iz Pisma proizlazi činjenica da su svi Božji postupci prema Izraelcima u starozavjetno vrijeme bili utemeljeni na Savezu koji je prvotno sklopljen između Jahve i Abrahama (Post 15,18; 17,2-7). Bog je izabrao Abrahama s jasnom namjerom za konačno spasenje svih naroda (Post 12,3). Imajući pred očima svoj savez s Abrahamom, Bog ga je obnovio s Izraelcima na Sinaju da bi se mogla ostvariti Njegova sveopća namjera. Izrael je trebao biti Njegova “predraga svojina mimo sve narode” (Izl 19,5), “kraljevstvo svećenika” (r. 6), izabran da prikaže Boga pred svijetom, a potrebe svijeta pred Bogom. Međutim, izbor Izraela kao i Abrahama nije značio odbacivanje bilo

kojeg drugog naroda. Izrael je bio izabran radi dobra svih naroda, radi spasenja cijelog svijeta jer je sam Bog izjavio: "Ta moj je sav svijet" (r. 5). On je izabrao i Abrahama i Izrael ne radi prednosti, već zbog službe, da bi ostvario svoju namjeru među narodima.

Izraelski narod zarekao se da će biti poslušan Bogu (Izl 19,1-8; 24,3-8). Sa svoje strane Bog je obećao da će im, ako budu poslušni, dati zemlju za koju zakleo da će je dati njihovim ocima (Pz 1,7-8; Post 15,18) i da će ih obdariti jedinstvenim fizičkim, intelektualnim i materijalnim blagoslovima (Pz 7,12-16; 28,1-6.10.13; 30,9.10), da će ih uzvisiti "nad sve narode na zemlji" (Pz 28,1). Svi ti blagoslovi Saveza bili su obećani pod uvjetom da Izrael cijelim srcem surađuje s Božjom voljom (Pz 4,5-8; 7,12-16). Pod utjecajem svjedočenja Izraelaca i njihovog živog primjera, narodi u svijetu jedan za drugim bi se pridruživali Izraelu u bogoslužju i štovanju pravoga Boga (Pz 28,1-14; Iz 2,1-3; 19,18-22; 56,6.7; 60,1-16; Zah 8,20-23). Važno je zapaziti da je ovaj Savez bio uvjetovan, kao što pokazuje uvodna rečenica u tekstu Saveza: "Stoga, budete li mi se vjerno pokoravali i držali moj Savez..." (Izl 19,5) Na nesreću Izrael je postao neposlušan i pokazao se nedostojnim Božjeg predstavnika. Ovaj otpad doveo je do babilonskog sužanjstva i gubitka Kanaana. Nakon povratka iz Babilona, Bog je obnovio svoj Savez s Izraelom i vratio izgnanike u Obećanu Zemlju kao što je obećao preko svojih slugu proroka, koji su podsjećali Izraela da će se obećanja Saveza ipak ispuniti ako budu vjerni Bogu (Iz 14,1.2; 27,12.13; Jr 16,14-16; 29,10-14; Ez 34,11-16; Mih 2,12.13).

3. Crkva kao duhovni Izrael

Kad je došao Mesija, Božji poslanik, Njegov Ga narod nije prihvatio (Iv 1,11). Stoga je Izrael, kao Božji narod Saveza, bi odbačen. Bog mu ovaj put nije uputio nikakvo obećanje o ponovnom uspostavljanju posebnog odnosa, već mu je preko Krista izrekao presudu: "Tako će vam se – velim – oduzeti kraljevstvo Božje i dat će se narodu koji rađa njegovim rodом." (Mt 21,43) Prednosti, obećanja i blagoslovi Saveza bili su preneseni na kršćansku Crkvu kao duhovni Izrael i kao Božje izabrano oruđe u svijetu.

Neka starozavjetna proročanstva o Izraelu kao narodu nikad se neće ispuniti jer su bila upućena narodu koji je živio u Kanaanu i bila su strogo uvjetovana izraelskim zadržavanjem statusa naroda Saveza. Druga obećanja, koja Stari zavjet upućuje nekadašnjem Izraelu, novozavjetni pisci "duhovno" primjenjuju na Crkvu. Tako, na primjer, pošto je pretekao da će Izrael zbog svojih grijeha biti odbačen, Hošea proriče njegovu obnovu (Hoš 1,6.9). Bog će učiniti novi Savez s Izraelom (Hoš 2,18) i vječno se povezati s njime (rr. 19.23). Odbačeni Izrael bit će ponovno obnovljen. Novi zavjet primjenjuje ovo proročanstvo na duhovni Izrael, Crkvu. Govoreći o ovom novom narodu koji se ne sastoji samo od Židova, već i od neznabožaca, Pavao piše: "Kako i veli kod Ozeja: Narod koji nije moj narod s pravom ću nazvati svojim narodom, i nedragu dragom." (Rim 9,25) A govoreći o tekstu u Hošei 1,9, apostol dodaje: "I tako će se dogoditi da će na istom mjestu gdje im je rečeno: 'Vi niste moj narod' s pravom biti prozvani sinovima živog Boga." (Rim 9,26)

Slično Hošei, i Joel proriče obnovu Izraela: "Znat ćete da sam posred Izraela, da sam ja Jahve, vaš Bog, i nitko više. Moj se narod neće postidjeti nikad više." (Jl 2,27) Poslije ovog proročanstva izrečeno je zapanjujuće obećanje o izlivanju Svetoga Duha na svako tijelo (Jl 3,1-2; 2,28.29 u drugim prijevodima). Ovo je obećanje izričito upućeno nekadašnjem Izraelu, jer proročanstvo nastavlja riječima: "I u ono vrijeme, kad okrenem udes Judeji i Jeruzalemu." (Jl 4,1; 3,1 u drugim prijevodima) Ipak, na Pedesetnicu, kad je Sveti Duh bio izliven na Crkvu, Petar je, nadahnut Sve-

tim Duhom, izjavio: "Već se ovim ostvaruje proročanstvo proroka Joela." (Dj 2,16) Može se, dakle, zaključiti da su i Petar i Pavao bili uvjereni kako su se obećanja upućena nekadašnjem Izraelu ispunila na duhovnom Izraelu, Crkvi. Židovi kao pojedinci i dalje su imali mogućnost spasenja, ali jedino vjerom u Krista (Rim 9,6; 11,1.2)

Na mnogo načina Crkva je zauzela mjesto Izraela, čak i u smislu da svi tjelesni potomci Abrahama nisu i njegovi duhovni potomci. Pavao naglašava upravo tu činjenicu, na primjer u svojoj Poslanici Rimljanima: "Zbilja, nije pravi Židov onaj koji je to izvana, niti je pravo obrezanje ono koje je izvana – na tijelu – već je pravi Židov onaj koji je to u nutрини, a pravo je obrezanje ono koje je u srcu – po duhu, a ne po slovu. Njegova hvala ne dolazi od ljudi, već od Boga." (2,28.29; 4,16; 9,7.8; Gal 3,29). Abraham je bio izabran za "oca svih koji vjeruju kako bi se i njima uračunala pravednost" (Rim 4,11). Teško bi se riječima moglo jasnije izraziti da su Abrahamova duhovna djeca, njegovo istinsko duhovno potomstvo, muškarci i žene vjere bez obzira na svoje etničko podrijetlo. Crkva je postala "Božji Izrael" (Gal 6,16; vidi: Ostatak/trojica anđela I,II).

E. Crkva – vidljiva ili nevidljiva?

Vrlo blizu srži svakog gledišta o Crkvi nalazi se pitanje o vidljivoj i nevidljivoj Crkvi. Neki odbijaju postojanje bilo kakve crkve osim vidljive, koju svatko može prepoznati po njezinim vidljivim oznakama. Za njih je pojam nevidljive Crkve krivovjere. Drugi isto toliko samouvjereni ističu da je Crkva nevidljiva i da ona obuhvaća svu istinsku Božju djecu koja su prožeta Svetim Duhom i poznata jedino Bogu. Ova razlika u mišljenju nije neka nova pojava. Treba ipak istaknuti da nesuglasje o kojem govorimo nije iste naravi kao razlika između mjesne i sveopće Crkve. Ovdje se zapravo bavimo pitanjem u kojoj se mjeri Crkva može izjednačiti s njezinom sadašnjom institucionalnom slikom.

1. Dvije krajnosti

Pobornici prve skupine smatraju specifične organizacijske strukture dijelom prave Crkve, posebno ako se mogu pratiti unatrag sve do Kristovog vremena. Skupina ljudi može se okupljati, organizirati, proučavati Pisma, pjevati pjesme, slaviti Boga i sebe nazivati Crkvom, ali ako ne može svoje postojanje pratiti povijesno sve do vremena apostola, po mogućnosti preko neprekinute linije nasljednika apostola, oni nisu Crkva.

Ništa manje osvjedočeni nisu ni oni koji ističu prioritet vjernikovog izravnog odnosa s Bogom preko Isusa Krista. Upravo ta veza s Bogom čini čovjeka kršćaninom. Ukupni zbroj takvih novorođenih kršćana tvori Crkvu. Bilo da se okupljaju kao vidljiva skupina ili ne, oni čine Crkvu. Vidljiva organizacija razmjerno je nevažna, posebno zato što članstvo ni u jednoj od njih ne jamči spasenje. U nekim slučajevima postoji čak i otvorena nesklonost prema svemu što podsjeća na neku formalnu strukturu. Time se ističe kvaliteta individualnog kršćanskog života.

Kao što je ponekad slučaj, biblijsko rješenje problema možda leži negdje između ovih dviju krajnosti. Važno je naglasiti da Pismo govori o vidljivoj i nevidljivoj Crkvi ili, da budemo jasniji, o vidljivim i nevidljivim dimenzijama Crkve.

2. Prioritet vjere i pokajanja

Kad su Isusa zapitali o spasenju, On je dao prednost osobnoj vjeri i duhovnom stanju pojedinca. Svojim je učenicima rekao: "Zaista, kažem vam, ako ponovo ne postanete kao mala djeca, sigurno nećete ući u kraljevstvo nebesko." (Mt 18,3) Mnoštvu je naglasio: "Tko ne nosi svoj križ i ne ide za mnom, ne može biti moj učenik." (Lk 14,27) Nikodemu je rekao: "Tko se odozgo ne rodi, taj ne može vidjeti kraljevstva Božjega." (Iv 3,3) Sumnjičavi Židovi bili su zaprepašteni Isusovom izjavom da "onaj koji vjeruje [u mene] ima vječni život" (Iv 6,47). Suočeni s istim pitanjem, i apostoli su ustrajavali na pokajanju, obraćenju i vjeri u Krista. Kada su Petra i ostale apostole upitali: "Braćo, što da činimo?" odgovor je glasio: "Obratite se – reče im Petar. – Neka se svaki od vas krsti u ime Isusa Krista za oprostjenje grijeha." (Dj 2,37.38) Isti odgovor Petar daje i u Djelima 3,12-26 i 4,7-12. Odgovarajući na pitanje tamničara u Filipima: "Što mi treba činiti da se spasim?" (Dj 16,30) Pavao jasno kaže: "Vjeruj u Gospodina Isusa Krista pa ćeš se spasiti." (r. 31) Nijedan od navedenih slučajeva ne pokazuje da bi spasenje zavisilo od nečijeg odnosa prema vidljivoj instituciji ili skupini vjernika.

3. Tjelesna, vidljiva Crkva

Budući da smo priznali kako vjera i pokajanje imaju prednost, vrlo bi se teško mogla umanjiti činjenica da Pismo isto takvu važnost pridaje i vidljivoj dimenziji Crkve. Odazivajući se propovijedanju Petra i ostalih apostola, oko tri tisuće duša "prihvatiše njegovu riječ", krstilo se i pridružilo broju onih stotinu dvadeset vjernika koji su se okupljali u gornjoj sobi (Dj 2,14-41). Idućih dana i drugi su se pridružili početnoj skupini koju Luka naziva "svom Crkvom" (Dj 5,11) tako da je narasla na nekih pet tisuća vjernika (Dj 4,4). Očito je da su prvi kršćani djelovali kao ujedinjena i vidljiva zajednica. Oni "su bili postojani u apostolskoj nauci" (Dj 2,42), u zajedničkom životu (r. 42), obavljali su obred krštenja (rr. 38.41) i očito vršili obred Gospodnje večere (r. 42), okupljali su se na molitvu (r. 42), održavali zajednička bogoslužja (r. 46) i davali svoj doprinos pomaganju siromašnima (rr. 44.45). Sve su te karakteristike nesumnjivo vidljive, pa bilo to i labavo organizirane mjesne crkve.

Ova je prva zajednica vjernika bila prisutna, vidljiva i opipljiva skupina koja je izazvala i vidljive nemire u javnosti (Dj 17,6). Izgleda da se suvremena sklonost da se nevidljiva Crkva suprotstavlja vidljivom i konkretnom obliku Crkve može pripisati nepoznavanju biblijskog nauka koji postojanje konkretnih i vidljivih mjesnih crkava stalno dovodi u vezu s Bogom ili Kristom (usp. 1 Kor 11,16; Gal 1,22; 1 Sol 2,14; 2 Sol 1,4). Prema Novome zavjetu, Crkva nije neka nevidljiva zajednica, zamisao u nečijem umu. Nevidljiva Crkva bila bi isto toliko nezamisliva kao i Mesija bez sljedbenika. Crkva je tjelesna, vidljiva, opipljiva. Ona ima određenu strukturu koju tvore pojedinačni dijelovi ili "udovi". Ona je stvarna i kao mjesna i kao sveopća.

Crkvu istodobno možemo opisati kao zajednicu koja ima i svoju nevidljivu dimenziju, koju grešnici ne mogu izmjeriti čak ni kad su otkupljeni. Oni nisu u stanju pravilno sagledati granicu koja dijeli lažne vjernike od pravih, niti odrediti tko s pravom pripada Crkvi ili ne pripada. Nisu svi koji imenom pripadaju Crkvi u živom i stvarnom zajedništvu s Bogom. Vjernici u krilu vidljive Crkve čine istinsku Crkvu. Na temelju nauka samoga Gospodina proizlazi da vidljiva zajednica Božjeg naroda tvori mješovitu i ne sasvim nepokvarenu skupinu vjernika. Nikakvo verbalno priznavanje Gospodina, pa čak ni pristupanje redovima Njegovih evanđeoskih radnika, nije jamstvo

iskrenosti i prihvaćenosti pred Bogom (Mt 7,21-23; Lk 13,22-27). Ljulj i pšenica rast će zajedno sve do žetve (Mt 13,24-30.36-43).

S jedne je strane moguće da u krilu vidljive Crkve ima i osoba koje nisu istinski vjernici pa, prema tome, nisu ni pravi udovi Kristovog tijela. Isto je tako moguće da netko uspostavi spasiteljski odnos s Kristom iako ne pripada vidljivoj Crkvi. Takvi su cilj evanđeoskog poziva da izidu iz Babilona i pridruže se Božjoj vidljivoj Crkvi (Otk 18,1-4; Iv 10,16).

Novozavjetni su pisci pojmom *ekklēsia* označavali zajednicu vjernika. Oni su pribjegavali i različitim srodnim načinima ne bi li поближе objasnili svoje razumijevanje Crkve. Među tim načinima istaknuto mjesto zauzimaju slike i metafore. Budući da tako uspješno prikazuju karakteristike i srž ideje o Crkvi, ove biblijske slike zaslužuju nešto pozornosti. Proučit ćemo četiri slike: tijela, zaručnice, hrama i Božjeg naroda.

A. Crkva kao Tijelo

Najvažnija Pavlova analogija za Crkvu – možda i najizrazitija – svakako je Kristovo tijelo. Crkva nije tijelo sama po sebi, ona nikad nije opisana kao “tijelo kršćana”, već uvijek kao tijelo *u* Kristu (Rim 12,5), ili Kristovo tijelo (1. Korinćanima 12,27). Izgleda da se Pavao služi metaforom tijela da izrazi jedinstvo Crkve s njezinim Gospodinom. Njegov prvenstveni naglasak je jedinstvo vjernika s Kristom. Vjerojatno je svoje shvaćanje o zajedništvu kršćana s Kristom stekao na temelju iskustva što ga je stekao na damaščanskoj cesti. Tamo je morao shvatiti da je progoneći kršćane, progonio samoga Krista. Kristovo prodorno pitanje tom prilikom je glasilo: “Savle, Savle, zašto me progoniš?” (Dj 9,4; 22,7; 26,14) Pavao je Poslije ovu istinu utisnuo u srca svojih vjernika u Korintu objašnjavajući im da dijeliti Crkvu znači dijeliti Krista (1 Kor 1,13) i da griješeći protiv svoje braće, oni zapravo griješe protiv Krista (1 Kor 8,12). Ova slika ističe jedinstvo Crkve, i mjesne i sveopće, kao organske cjeline i kao tijelo nalazi se u životnoj zajednici s Isusom Kristom.

Isti koncept jedinstva Crkve – i mjesne i sveopće – Pavao spominje kad se bavi problemom međusobnog odnosa kršćana. Postoji jedno tijelo u kojemu udovi imaju različite funkcije, svi jednako poštovani i potrebni za uspješno djelovanje tijela kao cjeline. Vjernici više ne pripadaju sebi, već su kršteni “u” Krista (1 Kor 12,13), oni su “u” Njemu i On je “u” njima (Gal 2,20). U tom tijelu oni su svi udovi jedni drugima. To zahtijeva priznavanje međusobne zavisnosti (1 Kor 12,12-26) u zajedništvu (*koinōnia*) pravednosti i života u kojemu svatko, bez obzira na spektakularnost svoje uloge, mora upoznati poniznost primanja ove funkcije ili dara od Krista na korist cijelog Tijela (Rim 12,3-8; Ef 4,11-16).

Naglašavajući dalje potpunu ovisnost Crkve o Kristu, Pavao izlaže novu ideju u svojim poslanicama iz tamnice, da je Krist Glava Crkve (Ef 1,22.23; 4,15; Kol 1,18). Naglašavajući misao da Crkva nije neki dodatak Kristu, neki Njegov produžetak, on nedvosmisleno ističe da postoji jasna razlika između glave i tijela. Glava je uzvišena i zauzima jedinstven položaj. Kao Glava Krist je izvor autoriteta koji cijelo tijelo mora slušati (Kol 2,10). Vjernici koji su sjedinjeni s Njime hrane se od Njega (r. 19).

B. Crkva kao Zaručnica

Slika Crkve kao Kristove zaručnice na sličan način naglašava jedinstvo između vjernika i Krista, posebno u okviru biblijske ideje o monogamnom braku (Post 2,24). I sam Isus poslužio se

slikom svadbe iako nije izričito identificirao zaručnicu (Mt 25,1-13; 22,1-14). Istodobno Gospodin u govorima i usporedbama prikazuje svoj povratak kao dolazak Zaručnika (Mt 25,6) i kao svadbenu gozbu (Mt 22,1-14). Služeći se istom slikom, Pavao je posebno primjenjuje na Crkvu (Ef 5,25). Ovdje, kao i na drugim mjestima u istoj poslanici, metafora se odnosi na sveopću Crkvu (Ef 1,22; 3,10.21; 5,23.27.29.32).

Metafora ističe najčvršće moguće jedinstvo između Krista kao Glave i Crkve kao Njegove Zaručnice, uzimajući u obzir biblijski nauk da muž i žena postaju “jedno tijelo” (Post 2,24). Međutim, nema nikakvog dokaza za gledište da apostol Crkvu smatra doslovnom inkarnacijom ili produženjem Krista. Kao Njegova Zaručnica, Crkva mora ostati čista i vjerna svojem jedinom mužu, Isusu Kristu, kojemu se predaje bez asimiliranja i kojemu služi bez prinude.

C. Crkva kao Hram

Prvi kršćani, koji su svoju zajednicu voljeli zamišljati kao novi Jeruzalem, Sveti Grad (Heb 12,22), zamišljali su je i kao Božji hram. Upravo je prisutnost hrama činila Jeruzalem svetim gradom. Ali, umjesto da je zamišljaju u obliku vidljive zgrade na gori Sionu (Dj 17,24), oni su smatrali da je Gospodin pozvao svoj narod da bude Njegovo Svetište time što je odlučio boraviti među njima (2 Kor 6,16). Cijela Crkva postala je tako “sveti hram u Gospodinu” (Ef 2,21), a to su postale i mjesne crkve (1 Kor 3,16.17) i svaki vjernik pojedinac (1 Kor 6,19).

Kao simbol Crkve, ovaj Hram, iako se radi o zgradi, zamišljen je kako raste kao “stan Božji u Duhu” (Ef 2,21.22), “nazidan na pravom temelju – na apostolima i prorocima, a zaglavni je kamen sam Isus Krist” (Ef 2,20; Mk 12,10). Crkva je “duhovna kuća”, objašnjava Petar, u koju se vjernici pojedinci ugrađuju kao živo kamenje (1 Pt 2,5), isklesani i oblikovani Gospodnjom rukom. Oni su i svećenici (Ef 2,9) čija je dužnost, kao i u starozavjetna vremena, vršiti službu posredovanja i prinošenja duhovnih žrtava (r. 5).

D. Crkva kao Božji narod

Slikama tijela, zaručnice i hrama, Novi zavjet dodaje i metaforu Božjeg naroda. Misao o Božjem narodu u Starome se zavjetu često primjenjuje na izraelski narod kojega je Bog izabrao i kojega štiti (Izl 15,13.16; Pz 14,2; 32,9.10; Hoš 2,23). U Novom zavjetu Crkva je na sličan način zamišljena kao produženje i ostvarenje Božje zavjetne zajednice. Svojim suvremenici Petar piše: “Vi ste, naprotiv, izabrani rod ... narod određen za Božju svojinu” (1 Pt 2,9), a ta nas izjava jasno podsjeća na sinajski Savez (Izl 19,5.6).

Iako se u Novome zavjetu pojam “Božji narod”, ali i slični pojmovi, rabe za opis starozavjetnog Izraela (Heb 11,25; Lk 1,68; Rim 11,1.2), on označava i mješovitu kršćansku zajednicu Židova i neznabožaca (2 Kor 6,14-16; 1 Pt 2,9.10; Rim 9,25.26). U okviru ostvarenja starozavjetnih simbola, Novi zavjet vidi Crkvu kao istinski Izrael (Rim 9,6; Gal 6,16), kao pravo potomstvo Abrahamovo (Gal 3,29; Rim 4,16; 9,7.8). Daleko od namjere da pojam “narod” uporabi samo kao oznaku mnoštva ili mješavine pojedinaca, nedefiniranih i bez identiteta, Novi zavjet prihvaća starozavjetno razumijevanje Božjeg naroda. On vidi novi Božji narod kao dobro definiranu zajednicu, s definiranom svijješću o identitetu i misiji. Ovdje u grčkom izvorniku uz “Božji narod” stoji određeni član.

Koncept naglašava Božju inicijativu: On bira sebi narod. Crkva pripada Njemu i On pripada Crkvi. O Božjoj odluci Pavao piše: "Kao što reče Bog: 'Stanovat ću među njima i među njima hodati. Ja ću biti njihov Bog, a oni će biti moj narod!'" (2 Kor 6,16) Kao što je stari Izrael bio Njegov zato što ga je otkupio i izbavio (Izl 15,13.16), tako i Crkva pripada Kristu zato što ju je On otkupio i "koju sebi steče krvlju svojom" (Dj 20,28). Bog od svoje Crkve očekuje nepodijeljenu vjernost jer Krist želi izvesti sebi "Crkvu krasnu, bez ljage, bez bore, bez ičega tomu slična, da bude sveta i bez mane" (Ef 5,27).

E. Nekoliko pokazatelja

Ovaj izbor slika Crkve ni na koji način nije iscrpljen ovim kratkim pregledom. Ozbiljniji pregled zahtijevao bi razmatranje još mnogih simbola koji Crkvu prikazuju kao tvrđavu, vinograd, vojsku, državu, stup istine – da spomenemo samo neke. Nijedan od ovih simbola ne bi mogao prikazati ukupni sadržaj novozavjetne misli o Crkvi. Međutim, svi oni ukazuju na ovisnost Crkve o trojednom Bogu i na međuovisnost svih članova zajednice.

U skoro svakom od ovih simbola, bez obzira na to radi li se o mjesnoj ili sveopćoj Crkvi, ona je prikazana kao izrazito teokratska stvarnost čije podrijetlo i budućnost imaju svoj korijen u Bogu. To je kristocentrična zajednica koja postoji zahvaljujući Kristovoj Osobi i Njegovom djelu. Crkva je i karizmatična stvarnost jer Sveti Duh prožima cijeli njezin život. Ona je novo stvaranje, zemaljski izraz Božjeg kraljevstva. Kao Božje izabrano sredstvo djelovanja u svijetu, Crkva ima zadaću da Radosnu vijest navijesti cijeloj Zemlji i da sudjeluje u ratu između Boga i Sotone. Jedinstvo i cjelovitost bitne su karakteristike njezinog života, jedinstvo obogaćeno okupljanjem muškaraca i žena iz svakog naroda i jezika, puka i plemena.

Zajedništvo vjernika u Kristu kao Njegovog Tijela, Zaručnice, Hrama i naroda pruža oštrij i bogatiju sliku naravi i područja djelovanja Crkve od one koju bi bilo moguće stvoriti samo na temelju izraza *ekklēsia*. Ove slike sadrže bogatstvo gledišta i mogućnosti izražavanja pa mnogo potpunije od pojma *ekklēsia* razjašnjavaju mjesto i značenje Crkve u Novome zavjetu. Dio ovih simbola ima i funkcionalnu dimenziju, razjašnjava ulogu i funkcije Crkve u odnosu prema Božjoj namjeri sa svijetom, što će biti naš sljedeći zadatak.

IV. Misija Crkve

Iako Crkvu nije moguće definirati prvenstveno na temelju njezinih funkcija, one ostaju od najvećeg značenja. Crkva je Kristovo tijelo. Međutim, ona nije osnovana da bude sama sebi svrhom, već da ispuni Božje namjere, da obavi Gospodnju službu u svijetu, da učini ono što bi On učinio da je i dalje ostao na Zemlji. To objašnjava zašto se iz te perspektive može reći da Crkva ne samo što ima misiju, već je i ona sama postala misijom.

U cijeloj Bibliji Bog je Bog poslanja, misije. U svojem karakterističnom pristupu ljudima On im šalje nekoga tko će govoriti u Njegovo ime. "Od dana kad oci vaši iziđoše iz zemlje egipatske pa do dana današnjeg slao sam vam tolike sluge svoje proroke, iz dana u dan, neumorno" – rekao je Bog Judinim sinovima (Jr 7,25; 26,5; 29,19; 35,15; 44,4). Kad se navršilo vrijeme, "posla Bog svoga Sina" (Gal 4,4), ponovno s jasnom namjerom. Sin, sa svoje strane, "poslao" je Dvanaesticu, a poslije Sedamdeseticu s porukom o Božjem kraljevstvu (Lk 9,1.2; 10,1.9). Toj zadaći Krist je nakon uskrsnuća dodao i nalog zapisan u Mateju 28,19.20 i Luki 24,46-48.

A. “Učinite sve narode učenicima!”

Posljednji nalog što ga je Isus dao svojim učenicima glasio je: “Idite i učinite sve narode učenicima mojim!” (Mt 28,19; usp. Dj 1,8). Kao što je Otac poslao Krista u svijet, tako je i On slao svoje učenike (Iv 20,21). Njihova prvenstvena zadaća, ali i zadaća cijele Crkve, uvijek je bila objavljivanje Evandjelja Isusa Krista po cijelom svijetu. Vjernici Crkve pozvani su iz svijeta da bi bili poslani natrag u svijet s misijom i porukom. Poziv na propovijedanje Evandjelja proistječe iz neopozive zapovijedi koju je Gospodin uputio Crkvi.

B. Poučavanje vjernika

Izgrađivanje vjernika sljedeća je misija ili funkcija Crkve. Bog je, objašnjava Pavao, dao Crkvi apostole, proroke, evanđeliste i pastire (Ef 4,11) “da pripravi svete za djelo službe, na izgradnju Kristova Tijela, dok svi zajedno ne dođemo k jedinstvu u vjeri i u pravoj spoznaji Sina Božjega, k savršenom čovjeku, k mjeri punine veličine Kristove” (Ef 4,12.13).

Oni koji su bili dovedeni Kristu, trebali su učiniti “da sve uraste u njega koji je Glava, u Krista” (r. 15). U prvoj Crkvi zadaća poučavanja (*didaskō*) zahtijevala je da istina Evandjelja i dužnosti koje su s njome povezane budu mnogo promišljenije objašnjene i primijenjene. Poučavanje se obavljalo javno u hramu i u domovima, među Židovima i na skupovima vjernika (Dj 4,2.18; 5,21.25.28.42; 18,11; 20,20). Svrha je poučavanja bila da se Kristova volja primijeni na svakidašnji život zajednice kao riječ pouke, ohrabrenja i utjehe, tako da vjernici “žive u njemu” (Kol 2,6; 3,16; 1 Tim 6,2; 1 Kor 14,3.26) na temelju “riječi Božje” (Dj 18,11), “Božjeg nauma” (Dj 20,26.27) ili “riječi Kristove” (Kol 3,16).

Poučavanje je moglo dobiti različite oblike kao što se i pokazalo na različitim razinama. Ono je moglo značiti indoktrinaciju vjernika Crkve da bi se “točnije izložio Put Božji” (Dj 18,26), da bi se vjernicima pokazala apostolska “pravila vladanja u Kristu” (1 Kor 4,16.17) ili im se pomoglo da se odupru krivovjerju (Ef 4,14.15). Sadržaj propovijedanja i mnogo temeljitijeg poučavanja često je bio isti (Dj 5,42; 15,35; Kol 1,28), pa je povremeno propovjednik bivao i učitelj, posebno kad se radilo o apostolima (1 Tim 2,7; 2 Tim 1,11).

C. Briga o siromašnima i napaćenima

Osim što se okupljala radi poučavanja i zajedništva, prva Crkva je bila svjesna svoje odgovornost prema siromašnima i napaćenima. Isus je bio poznat po svojoj službi liječenja bolesnih, pa čak i povremenom uskrsavanju mrtvih. Od svojih je učenika očekivao da idu Njegovim stopama (Mt 10,5-8; Lk 10,1-12.17) i jasno objavio da će djela ljubavi, učinjena u Njegovo ime, u posljednji dan označavati razliku između istinskih vjernika i onih koji su samo riječima izražavali svoju vjeru (Mt 25,31-46). Apostoli su uvijek iznova sa svoje strane naglašavali važnost praktičnog kršćanstva (usp. Jak 1,27; 2,1-7; 1 Iv 3,15-17).

Premda se vjernici trebaju čuvati od udruživanja sa svijetom (2 Kor 6,14-18), oni trebaju biti “sol zemlji” i “svjetlo svijetu” (Mt 5,13-16). Svojim utjecajem i svjedočenjem pozvani su da podupiru sve ono što unapređuje društveno, ekonomsko i kulturno blagostanje ljudskog roda. Prvenstvena misija Crkve nedvosmisleno je povezana s evangelizacijom i ostvarivanjem božanskog plana spasenja. Pa ipak su vjernici Crkve pozvani da uče od svojega Gospodina koji je, iako je

duhovne potrebe ljudi stavljao ispred njihovih fizičkih i materijalnih potreba, uvijek pokazivao brižnost i uvijek se trudio da pomogne siromašnima i napaćenima.

D. Proslavljanje Boga

Moramo spomenuti još jednu dimenziju misije Crkve: odavanje slave Onome koji ju je stvorio i otkupio u Isusu Kristu. Riječi apostola Pavla, da je Bog u Isusu Kristu sebi izabrao sinove i kćeri "na hvalu slave svoje milosti" (Ef 1,6), pokazuju da je vrhunski cilj Crkve štovanje Boga. Namjera koju je Bog imao kad je utemeljio Crkvu i kad je u Kristu na nju izlio sve blagoslove, toliko je zadivljujuće otkrivena da apostol ne može a da ne usklikne hvalu: "Njemu slava u Crkvi i u Kristu Isusu u sva pokoljenja i sve vjekove! Amen." (Ef 3,21) Proslavljanje Boga nije samo ponavljanje poučavanja ili podučavanja. Dok je podučavanje usmjereno na vjernike i vrši se u njihovu korist, proslavljanje Boga usmjereno je na hvaljenje i uzvisivanje Gospodina. Premda i ono treba biti na blagoslov štovateljima (Heb 10,25), ono svoju pozornost usmjerava na to tko je Bog i što je On. Proslavljanje Boga nalazi svoj najuzvišeniji izraz u knjizi Otkrivenja, u kojoj viđenje Boga dovodi do zajedničkog slavljenja trostruko svetog Boga s kojim je povezan i Otkupitelj-Janje (Otk 4,8-11; 7,11.12; 5,9-14).

Bog se slavi u Crkvi zahvalnim odgovorom na Njegovu milost: "Pravo me štuje onaj koji pri-nosi žrtvu zahvalnu: i onomu koji hodi stazama pravim – njemu ću pokazati spasenje svoje." (Ps 50,23) Petar razumije Crkvu kao "sveto svećenstvo da prinosi duhovne i Bogu ugodne žrtve po Isusu Kristu" (1 Pt 2,5). To štovanje uključuje objavljivanje slavnih djela "onoga koji vas pozva iz tame u svoje divno svjetlo" (1 Pt 2,9). Osim toga, Bog se proslavlja i životom vjernika, koji su "na slavu i hvalu Božju puni roda – pravednosti – koja dolazi po Isusu Kristu" (Fil 1,10.11).

E. Srž misije: Riječ

Na kraju razmotrimo element koji se nalazi u samoj srži svih funkcija Crkve i koji oblikuje sve ono što ona čini: njezinu poruku, sadržaj onoga što ona naviješta.

Bitna narav apostolskog propovijedanja jasno je izražena dvjema osnovnim riječima koje se pojavljuju u cijelom Novome zavjetu: *kêrussein* – "objaviti kao glasnik", i *euangelizein* – "objaviti radosnu vijest". *Euangelizein* često obilježava sadržaj radosne vijesti kao "evanđelje" (*to euangelion* 1 Kor 15,1; 2 Kor 11,7; Gal 1,11) ili kao "Krista, Isusa" (Dj 5,42 u JB), kao "mir" (Ef 2,17) ili jednostavno kao "Gospodnju riječ" (Dj 15,35). Ovi izrazi objašnjavaju da je propovijedanje ili evangeliziranje u prvoj Crkvi u biti bilo objavljivanje Radosne vijesti od Boga, naviještanje Isusa Krista kao Spasitelja.

Pavao se najčešće služi riječju "evanđelje". Iako često rabi ovaj pojam ne označujući poblize njegovo značenje (Rim 1,16; 1 Kor 4,15; Gal 2,5.14; Fil 1,5), on u vidu ima poseban niz činjenica. One su jasno navedene u tekstovima kao što su Rimljanima 1,3.4; 1. Korinćanima 15,1-11 i 2. Timoteju 2,8, koji u pojam Evanđelja uključuju Kristov božanski sinovski položaj, Njegovu istinsku ljudsku narav, otkupiteljsku smrt, pogreb, uskrsnuće i drugi dolazak. Govori i događaji, zapisani u Djelima apostolskim prije početka Pavlove službe, jasno pokazuju da je među prvim vjernicima vladala opća suglasnost o sadržaju Evanđelja (2 Tim 2,23.24.32.36; 3,15; 4,1.2.10-12; 7,56; 10,36.39-43).

To ni na koji način nije bilo ljudsko evanđelje (Gal 1,11), već “riječ istine” (Ef 1,13; Kol 1,5) utemeljena na otkrivenju (Gal 1,12), riječ koja je rušila sve rasne i društvene prepreke (Rim 1,16; Gal 3,28) i nikada nije gubila važnost (Jd 3). Evanđelje čini srž misije Crkve omogućujući evangelizaciju, poučavanje, obožavanje i društvenu angažiranost.

1. “Napunjeni Duhom”

U štovanju Boga i u borbi s neprijateljski raspoloženim svijetom Crkva nije ostala bez pomoći. Kao što je Sveti Duh počivao na Isusu tijekom cijele Njegove službe (usp. Mt 3,13-17; Lk 4,1.18-21; Dj 10,38), tako će zauvijek biti s apostolima (Iv 14,16.17). Na Pedeseticu se ovo Gospodnje obećanje ispunilo kada se “napuniše Duha Svetoga” (Dj 2,4; 4,8.31) koji je preobrazio vjernike. Novozavjetni tekstovi govore da će Sveti Duh “sići” na apostole (Dj 1,8 – JB; 19,6), da im je bio dan od Boga (Dj 8,18; 15,8) ili da je sišao na njih (Dj 10,44; 11,15). Bez obzira na izraze, čvrsto je uvjerenje da je Bog u Kristu dao Svetoga Duha onima koji su se uzdali u Njega i da je taj dar nužno osposobljenje za kršćansku službu. Svjedočenje Novoga zavjeta na ovom području tako je obilno da smo jednostavno primorani birati tekstove na koje ćemo se pozvati.

Kao Osoba, a ne kao sila ili utjecaj, Sveti Duh je svjedočio njihovome duhu (Rim 8,16), posredovao za njih (Rim 8,26.27) i posvećivao ih (Rim 15,16; 2 Sol 2,13). On ih je učio (1 Kor 2,13), živio u njima (2 Tim 1,14) i osposobljavao ih (2 Kor 3,6). Nedvosmisleni uspjeh njihovog svjedočenja (Dj 2,37-47) pokazuje da se ovo Očevo obećanje ispunilo (Dj 1,4.5). Isto toliko veličanstveno i zadivljujuće bilo je i djelovanje Svetoga Duha unutar zajednice vjernika. On je davao snagu Crkvi za njezino svakodnevno svjedočenje (Dj 1,31), čuvao njezino jedinstvo (Ef 4,3.4; Fil 2,1.2), pomagao Crkvi u rješavanju sukoba (Dj 15,8.28.29) i u izboru starješina (Dj 20,28). Uloga Svetoga Duha u pokretanju misije među neznabošcima jasno je vidljiva u tekstovima kao što su Djela 13,1-4 kao i Njegovo stalno vodstvo u širenju misije, u otvaranju i zatvaranju vrata (Dj 16,6-10; 19,21; 20,22,23). Utjecaj Svetoga Duha tako je potpuno prožimao život novozavjetne Crkve da se jedva može navesti neko područje života – privatno ili zajedničko – koje bi ostalo izvan dosega Njegovog utjecaja. (Vidi Bog, VII. C.)

2. Darovi Duha

Da bi osposobio kršćansku zajednicu, Sveti Duh je dao posebne darove vjernicima (Rim 12,6-8; 1 Kor 12,4-11.27-31; Ef 4,11). Ti darovi ili *kharizmata*, darovi milosti, ne smiju se zamjenjivati s kršćanskim vrlinama koje su opisane kao plod Duha (Gal 5,22.23). Njih Sveti Duh daje onima koje izabere i kada to odluči (1 Kor 12,11). Neki od tih darova odnose se na praktične službe kao što su liječenje, vršenje čuda ili upravljanje. Drugi se odnose na službe Božje riječi kao što su službe apostola, proroka i evanđelista. Svi se daju Crkvi “na opću korist” (r. 7) i na izgradnju Crkve (1 Kor 14,12). Namijenjeni su jačanju vjernika u vjeri i osposobljavanju za vršenje službe u Crkvi ili među nevjernicima. Izlijevanje Svetoga Duha – i Njegovih darova – apostoli prikazuju kao dar proslavljenog Gospodina preko kojeg On nastavlja svoje djelo na Zemlji (Dj 2,23; Iv 7,39).

V. Upravljanje Crkvom

Međutim, karizmatički darovi Svetoga Duha ne iscrpljuju novozavjetno razumijevanje evanđeoske službe niti se smatraju nužnima za zadovoljavanje potreba redovne službe. Više puta Pavao u svojim spisima govori o starješinama i nadglednicima (Fil 1,1; 1 Tim 3,1; 5,17.19), kao i Jakov i Petar (1 Pt 5,1; Jak 5,14). Apostol je sigurno imao na umu određene službe kad je solunske vjernike pozivao da poštuju “one koji se trude među vama, koji su vam predstojnici u Gospodinu i opominju vas” (1 Sol 5,12 – JB). Teško je voditi bilo koju skupinu u bilo koje vrijeme bez nositelja odgovornosti, a postoje dokazi da ni novozavjetna Crkva to nije pokušavala.

A. Služba apostola

Što se tiče organizacije prve Crkve, novozavjetni spisi nisu tako detaljni kao što bismo to željeli, ali nam ipak daju pouzdane i važne podatke o ovom predmetu.

Na temelju evanđelja čini se očitim da je Isus, pošto je odlučio utemeljiti vidljivu zajednicu svojih sljedbenika, svojim učenicima ostavio nekoliko formalnih uputa o njezinoj organizaciji. Ubrzo nakon Njegovog uzašašća pojavljuje se dobro definirana zajednica učenika koju predvode apostoli (Dj 1,13-15; 2,14) s vrlo jasnom spoznajom o svojoj misiji (Dj 2,37-41), koja pokazuje jasne znakove širenja (Dj 2,41; 4,4; 6,7). Apostoli se pojavljuju kao starješine i učitelji te zajednice (Dj 37,42; 3,1; 5,1-3).

Tijekom vremena brojčano umnožavanje učenika i ista duboka svijest o misiji (Dj 6,1-3) navela je apostole da prenesu neka od svojih zaduženja na sedmoricu vjernika koji će im pomagati u službi (Dj 6,4-6). Budući da se Riječ “Božja širila bez prestanka” (Dj 6,7), progonoštvom je uzrokovalo da se Crkva proširila na druge krajeve Palestine i na okolne zemlje (Dj 6,8-11). U Feniciji, na Cipru i u Antiohiji “velik broj, i to onaj što prigrlili vjeru, obrati se Gospodinu” (Dj 11,19-21) osnivajući nove mjesne crkve kao što je bila ona u Antiohiji (Dj 6,26). Pokrenuta Svetim Duhom i nastojanjem antiohijske crkve, misija Pavla i Barnabe dovela je do osnivanja mnoštva drugih mjesnih crkava od kojih je svaka imala starješine što su ih imenovali Pavao i Barnaba, ali su ih vjerojatno izabrale mjesne crkve kao što je to bio slučaj sa sedmoricom o kojoj je riječ u Djelima 14,23; 6,3. Takvi su starješine već djelovali u Jeruzalemu, kao što je zapisano u Djelima 11,30.

Priznavanje apostolskog starješinstva neprijeporno je. U najužem smislu te riječi, Dvanaesticu je izabrao i imenovao sam Isus (Mt 10,1-4) – Matej je nadomjestio Judu – kao i Pavla, premda se u širem smislu izraz odnosio i na Barnabu (Dj 14,4.14), Jakova (Gal 2,9) i Andronika i Junija (Rim 16,7). U strukturi Crkve koja se naglo razvijala, Dvanaestorica i Pavao, koji su osobno sreli uskrsloga Gospodina i kojima je On osobno uputio poziv, zauzimaju jedinstven autoritativan položaj. Zajedno s prorocima, oni tvore temelj na kojemu je Crkva podignuta, dok je Isus zaglavni kamen cijele građevine (Ef 2,20). Kao temelj Crkve, oni nisu imali nasljednika. Oni su bili prirodni vođe i učitelji kršćanske zajednice.

B. Mjesne službe

Dok su apostoli vodili brigu o onome što bi se moglo šire opisati kao opći i globalni poslovi, čini se da su đakoni i starješine svoju službu obavljali na razini mjesne crkve. Starješine, poznati i kao nadglednici – u Novome se zavjetu ovi nazivi rabe naizmjenično (Dj 20,17.28; Tit 1,5.7; 1

Pt 5,2) – obavljali su dužnosti koje su bile prvenstveno duhovnog i nadgledničkog karaktera (Dj 20,17-28; 1 Pt 5,1-3; Jak 5,14). Oni su djelovali među suvjernicima i bili su zaduženi za njih “u Gospodinu” (1 Sol 5,12), svakako kao starješine i vođe. Trajnost njihove uloge vidljiva je iz popisa osobina koje su se tražile od takvih vođa (1 Tim 3,1-7; Tit 1,7-9). To isto odnosi se na đakone, čija je služba svakako bilo duhovne naravi, ali su obavljali i svjetovne poslove Crkve (Dj 6,1-6.8-14; 8,4-13.26-40; 1 Tim 3,8-13).

Drugim riječima, vodeće funkcije u najranijim fazama povijesti Crkve bile su uglavnom u rukama apostola. Kad je Crkva brojčano porasla, nužnost upravljanja, poučavanja i primjene stegovnih mjera dovela je do toga da su neke funkcije apostolske službe bile prenesene na mjesne vjernike, koji su ih obavljali zahvaljujući duhovnim darovima dobivenima od Boga. Polako se razvijala dobro promišljena organizacijska struktura Crkve. Veliki dio upravljanja mjesnom crkvom bio je u rukama mjesnih starješina, dok su se teža pitanja, koja su nastajala zbog brzog širenja Crkve, rješavala na širim skupovima (vidi Dj 15,1-6).

C. Upravljanje Crkvom i Novi zavjet

Upravljanje Crkvom u osnovi se svodi na primjenu niza propisa i odredaba koje trebaju omogućiti ostvarenje zadaće Crkve i rad onih koji su u nju uključeni. Bilo je onih koji su u upravljanju Crkvom ili u crkvenom redu vidjeli proturječnost pojmova, tvrdeći da u Crkvi Duh treba raditi što hoće i da se Njegovo djelo ne može usmjeravati odlukama ljudskih bića. Međutim, na temelju onoga što smo dosad ustanovili, čini se da Duh u Bibliji nije toliko “duhovan” da ne bi imao nikakve veze s redom. Ostaje, dakle, samo pitanje koji je oblik upravljanja propisan u Bibliji. Novi zavjet, koji prati život Crkve od samog početka, iznosi iznenađujuće mali broj detaljnih podataka o organizaciji Crkve, osim u Djelima apostolskim i Pavlovim pastoralnim poslanicama.

1. Teorije

Tijekom stoljeća pojavile su se tri teorije o upravljanju Crkvom i svaka od njih tvrdi da se zasniva na biblijskim temeljima. *Episkopalni* sustav označava upravljanje Crkvom preko nadglednika (*episkopoi*). Premda se oblici episkopalne uprave razlikuju, najprošireniji oblik tog sustava polazi od pretpostavke da je Krist autoritet i upravljanje Crkvom povjerio izravno i isključivo nadglednicima kao nasljednicima apostola. Najrazvijeniji je primjer takve episkopalne uprave poseban autoritet pripisan rimskom biskupu, smatrajući ga vrhovnim biskupom.

Kongregacionalizam je sustav upravljanja Crkvom koji naglašava ulogu kršćanina pojedinca i mjesnu crkvu proglašava sjedištem autoriteta, također navodeći biblijske presedane. Ovdje je naglasak stavljen na autonomiju i nezavisnost mjesne crkve. Samo je Krist Glava Crkve. Vlast počiva isključivo na vjernicima mjesne crkve. Suradnja i udruživanje mjesnih crkava prihvatljivi su ako koriste mjesnoj crkvi, ali uloga udruživanja strogo je savjetodavna.

Prezbiterijalni oblik upravljanja Crkvom prihvaća vlast starješina (*presbyteroi*) kao predstavnika Crkve. Autoritet je u rukama starješina, bolje rečeno u nizu predstavničkih tijela. Krist je svoj autoritet prenio na pojedinačne vjernike koji ga dodjeljuju izabranim starješinama kao svojim predstavnicima. Starješine se služe delegiranim autoritetom u ime vjernika i lokalno i kao članovi upravnih tijela, sastavljenih od klera i laika.

2. Osnovna načela

Svaki od suvremenih tipova upravljanja Crkvom može se pozvati na neke novozavjetne elemente da bi opravdao postojanje svoje organizacije. Ipak, u novozavjetnim spisima postoje neka načela i činjenice koji se ne mogu zanemariti.

Počnimo od činjenice da je Krist Glava Crkve i da je jedino On izvor autoriteta. Njegova volja, otkrivena u Njegovoj pisanoj Riječi, konačno je i neopozivo mjerilo po kojemu Crkva mora određivati sve svoje postupke. Iako se može reći da Krist primjenjuje svoj autoritet u Crkvi preko njezinih starješina – kao što je bilo u vrijeme apostola – ne smijemo razumjeti da je Krist svoj autoritet prenio na svoje slugе. Oni imaju samo izvedeni, delegirani autoritet. Ti starješine, koje je Bog pozvao a Crkva izabrala, odvojeni su da vode Crkvu na različitim područjima njezine misije u cijelom svijetu.

Prema tom obliku upravljanja kretala se i Crkva u apostolske dane. Sveto pismo ne potvrđuje postojanje nekog episkopalnog sustava koji bi Crkvu organizirao po monarhističkim, pa čak i imperijalnim pravilima. Biblija ne podupire ni mišljenje po kojemu bi svaka mjesna crkva bila kompletna Crkva, nezavisna od svih ostalih, bez ikakve autoritativne organizacijske strukture više od mjesne. Umjesto toga čini se da biblijski podaci pružaju sliku jednostavnog predstavničkog oblika upravljanja Crkvom u kojemu do izražaja dolazi svećenstvo svih vjernika i darovi milosti dobiveni od Svetoga Duha, uz istodobno priznavanje autoriteta predstavničkih tijela. (Vidi VII.)

3. Charizmata i institucija

Rasprava se vodila ne samo o preciznoj naravi karizmatских darova, već i o njihovom mjestu u upravljanju Crkvom. Nekoliko funkcija rukovođenja u Crkvi opisano je u Efežanima 4,11 kao darovi: apostoli, proroci, evanđelisti, pastiri i učitelji. One su u sebi nosile izvjestan stupanj autoritativnog vodstva. Osim toga, kao što je već spomenuto, da su crkve koje Pavao spominje imale formalno vodstvo, vidi se jasno iz činjenice da apostol poziva Solunjane da poštuju one koji “upravljaju vama (*proïstamenoï*) u Gospodinu” (1 Sol 5,12). Isti particip uporabljen je kasnije kad apostol govori o nadglednicima (1 Tim 3,4), o đakonima (r. 12) i o starješinama (1 Tim 5,17), što navodi na zaključak da se pojam *proïstamenoï* odnosi na funkciju ili položaj starješina/biskupa i đakona.

Raspravljajući o međusobnom odnosu institucionalnog i karizmatškog, neki smatraju da Crkvi nije potrebna nikakva organizacija budući da je svaki vjernik rođen po Duhu i primatelj makar jednog dara (1 Kor 12,7; 1 Pt 4,10). Prema tom gledištu, potreba za institucionaliziranim položajima pojavila se u Crkvi tek kada je iz nje nestala karizmatška služba koja je time postala nedostojna svog zvanja. Drugi, ističući činjenicu da nekoliko Pavlovih poslanica, kao i Djela apostolska, potvrđuju važnost organizacije, smatraju da navedena teorija jednostavno zanemaruje biblijske činjenice. Po svemu sudeći, mnogo je prihvatljivije pretpostaviti da su *kharizmata* i institucionalizirane službe kao što su starješine, biskupi i đakoni, postojale paralelno i da je ostvarenje misije Crkve ovisilo i o jednim i o drugima.

VI. Obredi u Crkvi

Za novi “put”, koji će svečano otvoriti svojim utjelovljenjem, životom i smrću, naš Gospodin je unaprijed utemeljio neke obrede i pozvao sve svoje novorođene učenike da ih poštuju. Radi

se o krštenju i Gospodnjoj večeri. Neki ove ustanove zovu obredi, a neki sakramenti. Na temelju latinske riječi *ordo*, koja označava “poredak”, “red”, obred je običaj, ustanova utemeljena po Gospodnjoj odredbi. Sakrament, na temelju latinske riječi *sacramentum* – koja se odnosi na sve što je sveto i otajstveno – može se definirati kao obred kod kojega su duhovne stvarnosti izražene vidljivim znakovima prikazujući nešto što je veće od samog obreda, što je vidljivi znak koji se uklapa u stvarnost. Oba su naziva nepoznata u Novome zavjetu, ali oba obreda izražavaju bit vjere Crkve.

A. Krštenje

1. Prethodnici i podrijetlo

Obred krštenja možda je preuzeo svoj vanjski oblik od židovskog krštavanja obraćenika (prozelita) ili od obreda koji je obavljao Ivan Krstitelj. I jednom i drugom obredu zajednički je prekid starog načina života i prihvaćanje novog. Ivanovo je krštenje, međutim, bilo namijenjeno Židovima i značilo je poziv na pokajanje “za oproštenje grijeha” (Mk 1,4). Što se tiče Gospodnjega krštenja, glavni je naglasak bio stavljen na posvećenje jedinstvenom zadatku, svojoj mesijanskoj misiji (Mt 3,15). Kršćansko krštenje ima potpuno novo značenje. Kristovo utjelovljenje, život i smrt omogućili su ostvarenje Božjeg plana spasenja pa krštenje u ime Isusa Krista izražava sudjelovanje u tom spasenju vjerom u Isusa Krista.

2. Zapovijed

Zapovijed da se obavlja krštenje bila je dio velikog naloga koji je Isus dao Crkvi kada joj je naredio da sve narode učini učenicima Isusa Krista i da ih onda krštava (Mt 28,19). Apostoli su vjerno izvršili ovu zapovijed našega Gospodina. Izvještaje o krštenjima nalazimo u Djelima 2,38.41; 8,12.13.16.36-38; 9,18; 10,47; 16,15. Pri naviještanju Evanđelja pozivalo se na odluku koja je završavala krštenjem. U Novome zavjetu nema izvještaja o nekrštenim kršćanima.

3. Značenje krštenja

Po svojoj srži krštenje je jednostavan obred koji odražava značenje Evanđelja i plana spasenja koji prikazuje. Sam pojam nastao je na temelju riječi *baptizō*, naglašenog oblika riječi *baptō*, što znači “zaroniti” ili “uroniti”. Kad se odnosi na krštenje vodom (Mt 3,6; Mk 1,9; Dj 2,41), onda znači uronjavanje, stavljanje osobe pod vodu. Istodobno, budući da se riječ *baptizō* u Novome zavjetu rabi na različite načine, uključujući pranje (Mk 7,4; Lk 11,38), Kristove patnje i smrt (Mk 10,38.39; Lk 12,50), ne bi bilo u redu kad bismo njezino izvorno značenje uporabili kao konačni dokaz o načinu krštenja. Međutim, ne smijemo zanemariti dodatnu važnost činjenice da se krštenje u nekoliko slučajeva koji su zapisani u Novome zavjetu doista obavilo uronjavanjem (Mt 3,6; Mk 1,5.9.10; Iv 3,23), što navodi na zaključak koji je potvrđen teološkim značenjem obreda po tumačenju novozavjetnih pisaca.

Za Pavla je značenje krštenja prvenstveno i najizravnije povezano sa spasiteljskim događajima Isusovog života, smrti i uskrsnuća koji su sadržani u ideji umiranja i uskrsavanja s Kristom. Apostol pita: “Ili ne znate da smo svi koji smo kršteni u Krista Isusa, u njegovu smrt kršteni? Dakle, s njim smo zajedno ukopani po krštenju u smrt da bismo, kao što je Krist uskrsnuo od mrtvih Očevom slavom, i mi živjeli novim životom.” (Rim 6,3.4; usp. Kol 2,12) Pavlovo tumačenje dobiva

puno značenje jedino u krštenju uronjavanjem.

Ono što je Krist učinio za sve grešnike na Golgoti, kršćanin kao pojedinac usvaja prigodom svojeg krštenja. Prigodom krštenja kršćani umiru s Kristom, razapinju se s Njime (Rim 6,6.8; Kol 3,3). Njegova smrt oslobađa ih od grijeha (Rim 6,7.18). Uskrsnuvši s Kristom, oni počinju živjeti novim životom (Rim 6,11-13; 7,4-6; Kol 3,1). Uronjavanje u vodu vidljiva je slika uronjavanja u Krista. Ustajanje iz vode vidljiva je slika novog života u Kristu, "oblačenja" Krista (Rim 13,14; Gal 3,27).

Uronjavanje u vodu vidljiva je slika životno važne unutarnje predaje Kristu. To je, na primjer, slikovito opisano u Rimljanima 6 s nekoliko riječi popraćenih prijedlogom *syn*, koja znači "sa". Mi smo pokopani zajedno (*synetafēmen*), srasli smo s Njim (*symfytoi*); stara narav je razapeta zajedno s Kristom (*synestaurōthē*). Ako smo umrli s Kristom (*syn Khristō*), onda ćemo i živjeti s Njime (*syzēsomen*; Rim 6,4-6.8). Ove različite teme imaju svoje središte u temeljnoj misli o krštenju kao utapanju starog života i pojavljivanju novog, u smrti i uskrsnuću.

4. Kršteni u jedno Tijelo

Ipak, kršćani se ne vide samo kao kršteni "u Kristu" (Gal 3,27), već i kao "kršteni jednim Duhom u jedno tijelo", Crkvu, Tijelo Kristovo (1 Kor 12,13). Ako je krštenje poistovjećivanje s Kristom, ono je istodobno i poistovjećivanje s Njegovim Tijelom, Crkvom. Po Pavlovim riječima: "Mi smo svi ... kršteni jednim Duhom u jedno tijelo", kršćansko krštenje je krštenje "u ime Isusa Krista" (Dj 2,38; 10,48) ili "u ime Gospodina Isusa" (Dj 8,16; 19,5) što, čini se, umjesto da prikazuje različite kršteničke formule, ukazuje na teološku važnost krštenja. Pavlove riječi još jasnije naglašavaju da oni koji su kršteni pripadaju Kristu, i pritom još jednom ponavljaju nagovještaj o sjedinjenju.

5. Krštenje vjernika

U ovom trenutku trebalo bi biti jasno da se radi o krštenju *vjernika*. Ako ono stvarno simboli-zira grešnikovu smrt grijehu, nakon koje slijedi novi život – smrt, pokop i uskrsnuće Isusa Krista – krštenje je djelo vjere i javno svjedočanstvo da je krštenik sjedinjen s Kristom u Njegovoj smrti i uskrsnuću, svjedočanstvo o krštenikovo predanosti Kristu. To objašnjava zašto se u Djelima apostolskim tako često povezuje objavljivanje Evandjelja, vjera, pokajanje i krštenje. Odgovarajući na pitanje: "Braćo što da činimo?" Petar na Pedeseticu kaže: "Neka se svaki od vas krsti u ime Isusa Krista za oprostjenje grijeha; tako ćete primiti dar – Duha Svetoga." (Dj 2,37.38) "Kad povjerovaše Filipu koji je navješćivao Radosnu vijest ... o imenu Isusa Krista", stanovnici Samarije "pristadoše da se krste" (Dj 8,12). Odgovarajući na pitanje tamničara u Filipima: "Što mi treba činiti da se spasim?" Pavao je jednostavno rekao: "Vjeruj u Gospodina Isusa pa ćeš se spasiti ti i tvoj dom!" (Dj 16,30.31) Ubrzo nakon toga bili su kršteni.

U svim ovim slučajevima krštenje je bilo izraz pokajanja i obraćenja, što znači da su kućanstva i obitelji spomenute u izvještajima (Dj 11,14; 16,15.31-34; 18,8) ispunile uvjete za krštenje: odazvale su se propovijedanju Riječi, pokazale pokajanje i vjeru. U Novom zavjetu nema nikakvih nagovještaja da je ikada došlo do krštavanja djece. Cijeli izvještaj pokazuje suprotno. U apostolsko vrijeme krštavalo se uronjavanjem onih koji su vjerovali. Uvođenje bilo kojeg drugog oblika krštenja bilo bi neopravdano i sigurno bi izazvalo zabunu.

6. Krštenje i Sveti Duh

U različitim novozavjetnim tekstovima dar Svetoga Duha izričito je povezan s krštenjem vodom (Dj 2,38; 8,14-17.18; 10,44-48; 19,1-7; Mt 3,11; Mk 1,8; Lk 3,16; Iv 1,33; 3,5). U nekim je slučajevima izlivanje Svetoga Duha čak prethodilo krštenju (Dj 10,44.47), a u drugima se zbilo nakon krštenja (Dj 2,37.38; Mk 1,8). U dva slučaja novozavjetni tekst povezuje polaganje ruku s izlivanjem Svetoga Duha (Dj 8,12-17; 19,1-6). No u novozavjetnom nauku ne nalazimo da je polaganje ruku nužan uvjet za trenutak izlivanja Svetoga Duha ili trenutak kad se On daje. U slučaju Kornelija, Sveti Duh je bio dan prije krštenja i to bez ikakvog vanjskog znaka kao što bi bilo polaganje Petrovih ruku (Dj 10,44-48). Međutim, nakon tako očitog znaka božanske naklonosti, apostol nije zaključio da je za Kornelija i članove njegovog doma krštenje vodom nepotrebno. Jedno ne isključuje drugo.

U Novome zavjetu obred krštenja tvori cjelinu, jedinstveni čin koji ne treba analizirati po njegovim sastavnicama. Upravo cjelokupnost čina dovodi do izlivanja Svetoga Duha. Nema biblijskog krštenja bez Svetoga Duha. Krštenje je uvijek krštenje vodom i Svetim Duhom. (Vidi Obredi, I.)

B. Gospodnja večera

Drugi biblijski utemeljeni obred u životu Crkve jest Gospodnja večera. Ovaj obred, koji je ustanovio sam Isus one noći kad je bio izdan (Mt 26,20-30; Mk 14,17-25; Lk 22,14-23), u Bibliji se naziva "Gospodnja večera" (1 Kor 11,20), "zajedništvo s tijelom Kristovim" (1 Kor 10,16) i "stol Gospodnji" (1 Kor 10,21). Neki ga nazivaju "lomljenjem kruha" (Dj 2,42.46), dok je drugima prikladniji naziv "euharistija", što je izvedenica iz grčke riječi *euharisteō* i označava zahvaljivanje prije uzimanja kruha i čaše (Mt 26,27; 1 Kor 11,24). Čini se da je bila dio zajedničkog objeda, bar u Korintu, koji se uzimao zajedno s kruhom i čašom po uzoru na Posljednju večeru opisanu u sinoptičkim evanđeljima.

Zajedničko svjedočanstvo sinoptičkih evanđelista nesumnjivo pokazuje da je obred ustanovio sam Krist. Iako postoje neke teškoće o naravi Posljednje večere i njezina odnosa prema židovskoj Pashi, Gospodnja večera ima sve karakteristike pashalnog objeda, bilo prema opisu sinoptika, bilo prema Pavlovim riječima (1 Kor 10,14.22; 11,23-34), koji piše: "Jer je žrtvovano naše pashalno janje – Krist" (1 Kor 5,7). Ono što je počelo kao pashalni obred, kao komemoracija na izlazak iz Egipta i uspostavljanje Saveza na Sinaju (Izl 24), postalo je proslava novog izlaska, ovaj put iz ropstva grijehu, i uspostavljanje novog Saveza koji će biti zapečaćen Kristovom krvlju.

1. Značenje Gospodnje večere

a. Pogled u prošlost. Kristova zapovijed: "Ovo činite na moju uspomenu!" (1 Kor 11,24) pokazuje glavno značenje Gospodnje večere. To je prije svega spomenički obred na Njegovu otkupiteljsku smrt, a ne na sve što je Krist rekao i učinio. Kao što je židovska Pasha bila pogled unatrag, podsjećanje na Božje silno djelo kojim je izbavio Izraela iz egipatskog ropstva (Izl 12,14; 13,3.8.9; Pnz 16,3), tako je i Gospodnja večera, kad kršćani zajednički dijele kruh i čašu, podsjećanje na odlučujuće djelo koje je Krist učinio na Golgoti, na novi "izlazak" (vidi Lk 9,31), na Njegovu pobjedu nad grijehom i smrću. Lomljenje kruha i dijeljenje vina stalno podsjećaju Crkvu na Kristovu posredničku smrt na osnovi koje je utemeljena (Dj 20,28) i koja je temelj našeg spasenja.

b. Sadašnje podsjećanje. Gospodnja večera objavljuje i istinu za sadašnje vrijeme. Oni koji se okupljaju oko "stola Gospodnjeg" (1 Kor 10,21) da sudjeluju u "Gospodnjoj večeri" (1 Kor 11,20), izražavaju vidljivo sadašnje međusobno zajedništvo koje je posljedica sjedinjenja s Glavom Crkve, samim Kristom. Budući da je "samo jedan kruh", mnogi postaju jedno tijelo jer "smo svi mi dio-nici jednoga kruha" (1 Kor 10,16.17). Jasno je da po Pavlovom mišljenju Gospodnja večera čini temelj za jedinstvo. U osnovi ovog trajnog zajedništva između Boga i Njegovog naroda nalazi se Savez, novi Savez, naglašen u svakom izvještaju o obavljanju ovog obreda (Mt 26,28; Mk 14,24; 1 Kor 11,25).

c. Pogled u budućnost. Kao uspomena na prošlost i podsjetnik za sadašnjost, Gospodnja večera, koju je uspostavio sam Krist, omogućuje i pogled u budućnost prema Gospodnjem drugom dolasku. "Doista, kad god jedete ovaj kruh i pijete čašu, smrt Gospodnju navješćujete dok on ne dođe." (1 Kor 11,26 – JB) Isti eshatološki motiv izrazio je sam Isus kad je rekao: "Od sada, kažem vam, sigurno neću više piti od ovog trsova roda do onog dana kada ću ga piti s vama novog u kraljevstvu Oca svojega." (Mt 26,29; Mk 14,25; Lk 22,16.18) Kao što ni Židovi prilikom svetkovanja Pashe nisu gledali samo u prošlost, na svoje izbavljenje iz ropstva, već i na novo izbavljenje koje će donijeti Mesija za kojim su čeznuli, tako i kršćansko zajedništvo oko Gospodnjeg stola objavljuje da je Onaj koji je došao, koji je sada s njima, obećao da će opet doći.

d. Simbolički elementi. Prilikom Gospodnje večere uspostavlja se stvarno zajedništvo s Kristom, iako ne u smislu da su Kristovo tijelo i Njegova krv prisutni u elementima Gospodnje večere. Kristovo tijelo i Njegova krv nisu danas ništa prisutniji u elementima kruha i vina nego što su bili u trenutku kad je Isus uspostavio ovaj obred, kad je uzeo kruh i dao ga učenicima govoreći: "Uzmite i jedite! Ovo je tijelo moje!" kao i kada je uzeo čašu i dao im je objasnivši: "Pijte iz nje svi, jer ovo je moja krv, krv Saveza, koja se proljeva za sve za oprostjenje grijeha!" (Mt 26,26-28). Njegova uputa je bila jasna: "Ovo činite ... na moju uspomenu!" (1 Kor 11,24.25) Beskvasni kruh i bezalkoholni groždani sok – koji jedini može simbolički prikazati bezgrešno savršenstvo Kristove osobe – uzimaju se zajedno "na moju uspomenu"; oni govore o žrtvenoj smrti i spasenju i objavljuju ih sve do Njegova dolaska.

Osim Pavlovog objašnjenja u 1. Korinćanima 10 i 11, u Bibliji se malo govori o uvjetima za sudjelovanje u obredu Gospodnje večere. Ipak, ako već samom svojom naravljju ovaj obred ukazuje na duhovni odnos između pojedinaca i Gospodina, Gospodnji stol je prostir samo za one koji imaju dio u Njemu i u Njegovom spasenju. Preduvjet se može izvesti iz Pavlovog usrdnog pozivanja da Crkva izvadi iz svojeg tijela one za koje se zna da žive otvoreno u grijehu (1 Kor 5,1-5). Ipak, Kristovo ponašanje prema učeniku koji Ga je izdao treba upozoriti kršćane protiv nepotrebne isključivosti. (Vidi BP v. 11. 2003 - Obredi, III.)

2. Obred poniznosti (pranja nogu)

Iz biblijske perspektive obred Gospodnje večere nepotpun je bez obreda poniznosti (pranja nogu). Isto onako kao što je židovskom obredu Pashe pridao dublje značenje, Isus je i obredu poniznosti (pranja nogu), starozavjetnom obredu gostoljubivosti, pripisao novo značenje i učinio ga nerazdvojnim dijelom Gospodnje večere (Iv 13,1-5). Ne samo da je svojim primjerom urezao u misli prisutnih učenika potrebu za krotkošću i spremnošću na služenje bližnjima, već je ovaj obred uporabio da svoje ohole i sebične učenike (vidi Lk 22,24) pripremi za sudjelovanje u obredu Gospodnje večere.

Obred poniznosti trebao je postići mnogo više nego da samo opere noge učenika od nečistoće prašnjavih i blatnih cesta jer je Isus, pošto je oprao noge učenicima i misleći na Judu, rekao da su sada čisti, ali da se to ne odnosi na sve njih (Iv 13,10.11). Uzvišenije čišćenje, čišćenje srca, bilo je Isusov cilj kad je uspostavio ovaj obred. Njegov institucionalni, trajni karakter, jasno je izražen Kristovim nalogom: "Dao sam vam primjer, da i vi činite kao što ja učinih vama." Osim toga, Isus je trajnost obreda naglasio i dodatnim riječima: "Kada to znate, blago vama ako to i činite!" (Ivan 13,15.17)

Ima li ovaj obred nekog značenja u ovo naše sadašnje vrijeme, osim što naglašava velike istine da je služenje bližnjima i Bogu oznaka kršćanske veličine? Kristovo objašnjenje Petru da "tko je okupan (*lou*) ne treba drugo da opere (*nīptō*) nego noge – i sav je čist" (Iv 13,10 – JB), čini se da odgovara na naše pitanje. Slično učenicima, kojima su noge u sandalama bile prekrivene prašinom i zato su se morale ponovno oprati, tako se i kršćani, kršteni u Krista i oprani Njegovom krvlju, mogu spotaknuti dok žive kršćanskim životom i tako doći u položaj da Kristova milost očišćenja mora oprati njihovu prljavštinu. Takvi se ne trebaju ponovno krštavati: "Tko je okupan, treba mu samo noge oprati. On je potpuno čist!" Obred poniznosti znači priznavanje naše sebične obuzetosti samim sobom i potrebe za Kristovom milošću kao i za obnavljanjem našeg kršćeničkog zavjeta. Poziv za održavanje tog obreda: "Dao sam vam primjer, da i vi činite kao što ja učinih vama" (Iv 13,15.17) isto je tako jasan kao i naredba o održavanju same Gospodnje večere: "Ovo činite na moju uspomenu!" (1 Kor 11,24). U oba slučaja uporabljen je isti glagol *poieō* – "činiti". Nema nikakvog biblijskog razloga da bilo koju od ove dvije zapovijedi shvatimo u simboličkom smislu. Isus je Crkvi dao samo dva obreda, krštenje i Gospodnju večeru koja uključuje i obred poniznosti. Nijedan od ova dva obreda nije izgubio svoju važnost. Oba su bila uspostavljena radi duhovnog uzdizanja Crkve i osposobljavanja svetih za evanđeosku službu. (Vidi Obredi, II.)

VII. Autoritet Crkve

Iako je prvenstvena dužnost Crkve da obožava i proslavlja Boga (Ef 1,3.5.11-14), uskrslu Krist joj je kao prvu zadaću dao da navješćuje Evanđelje (Mk 16,15; Lk 24,45-47; Dj 1,8). Crkva nije samo skup muškaraca i žena koji su se okupili da slave Isusa Krista i Njegov nauk, već je to i narod kojeg je Bog pozvao da svjedoči za Njega, da nosi i objavljuje Kristovo ime (usp. 1 Pt 2,9). Dok izvršava ovu zadaću, Crkva se neprestano suočava s pitanjem autoriteta. U kojoj mjeri ona ispunjava Kristovu namjeru? Kako se, na primjer, može osigurati da u svojem naučavanju i propovijedanju ne podlegne kulturnom i filozofskom utjecaju različitih sredina u kojima ostvaruje svoju misiju? Gdje će naći nepogrešivi autoritet kojim bi riješila takve dileme?

A. Vrhunski autoritet

Jedino je Bog kao Stvoritelj, Otkupitelj i Održavatelj, Gospodin i Kralj svega što je stvoreno (vidi: Stvaranje, III), izvor i temelj autoriteta za Crkvu. Međutim, naše znanje o Bogu mora biti znanje od Boga, jer Ga Njegov narod može upoznati jedino kad se sam otkrije. On se pokazuje ljudskim bićima u otkrivenju i objavljuje im svoju volju. Ovo božansko otkrivenje posebno je izraženo u djelovanju proroka koji su Božje misli prenosili Njegovom narodu (Heb 1,1; vidi Otkrivenje/Nadahnuće, IV. D.). Unatoč tome, najuzvišeniji izraz božanskog samootkrivenja nalazimo u Isusu Kristu koji je utjelovljena Božja Riječ (Iv 1,1-3.14; 1 Tim 3,16), koji je istodobno i ishodište

i sadržaj božanskog otkrivenja (Iv 1,18; 3,31). U Njemu, kao Spasitelju i Gospodinu, božansko otkrivenje i božanski autoritet ima svoje središte i svoju konačnost.

Ukratko, Božja Riječ koja ima vlast nad kršćanima i Crkvom poznata je prvenstveno i najviše kao Osoba, kao Isus Krist koji nam je došao otkriti Oca i objaviti Evanđelje o spasenju. On je izabrao i skupinu apostola da Njegova riječ i Njegovo svjedočenje budu vjerno objavljene i protumačene nakon Njegove smrti (Mk 3,13.14). Apostoli nisu bili samo svjedoci razapetog i uskrslog Krista, već su od Njega dobili i zadatak i vlast (Mt 28,18-20; Dj 2,1-4; Rim 1,1; Dj 13,2-4; 22,21) da propovijedaju Evanđelje (Dj 14,7.21; 16,10; 1 Pt 1,12) i da Krista navijeste Židovima i neznabošcima (Dj 17,3; Rim 10,17; 16,25; 1 Kor 1,23; 2,2; 2 Kor 1,19). Oni su bili najautoritativniji ljudski glasovi u crkvama.

B. Apostolski autoritet

Apostolski autoritet, međutim, nije potjecao od njih jer je Evanđelje, kao što Pavao naglašava, prvo uživalo autoritet. Nijedan apostol koji bi potkopavao autoritet Evanđelja nije mogao biti Kristov apostol (Gal 1,8.9). "Bilo usmeno, bilo pismeno" (2 Sol 2,15), u punoj poslušnosti Kristu apostoli su objavljivali "riječ Božju" (1 Sol 2,13) i očekivali od vjernika da je prihvate kao Gospodnju zapovijed (1 Kor 14,37). Govoreći s vlašću "koju nam je Gospodin dao" (2 Kor 10,8), oni su zauzimali ključni i jedinstveni položaj u prenošenju Božje riječi i u izgrađivanju Crkve (Ef 2,20).

C. Autoritet Svetoga pisma

Kad je njihova poruka našla utjelovljenje u spisima Svetoga pisma, Riječ koja je uživala autoritet u kršćanskoj zajednici i bila poznata prvenstveno kao Osoba, Isus Krist, bila je u skladu s tim priznata u obliku prvo izgovorene, a onda pisane riječi Novoga zavjeta. Novi zavjet je našao svoje mjesto i ulogu uz spise Staroga zavjeta, koji su od samog početka bili Kristova Biblija i cijele novozavjetne Crkve. Bog je i dalje ostao izvor i temelj autoriteta jer je Sveto pismo, spisi Staroga i Novoga zavjeta, ne samo svjedočanstvo o otkrivenju, već samo otkrivenje. Oni nisu neki dodatak Božjem otkrivenju u Kristu, već njegov stvarni dio jer je Krist njihov najuzvišeniji sadržaj. U tome se krije autoritet Svetoga pisma jer se u njemu nalazi jedini autoritativni Krist poznat kršćanima.

D. Autoritet u mjesnoj crkvi

Izgleda da su na razini mjesne crkve starješine/biskupi stalno uživali najveći autoritet (vidi V. B). Jedno od njihovih najvažnijih zaduženja bila je opća pastoralna skrb i nadgledanje (Dj 20,17-28; 1 Pt 5,1-3), s posebnim naglaskom na davanje pouke u zdravom nauku i na suprotstavljanju onima koji su joj se protivili (1 Tim 3,1.2; Tit 1,5.8). One među njima koji "dobro upravljaju" trebalo je smatrati dostojnima "dvostruke časti", posebno one "koji se bave propovijedanjem i poukom" (1 Tim 5,17).

Dok su starješine i đakoni pomagali apostolima u obavljanju njihove službe, velik dio tereta upravljanja mjesnom crkvom počivao je na samoj mjesnoj crkvi. Očito su mjesne crkve imale vlast da biraju svoje mjesne starješine (Dj 6,1-6; 14,23). One su same određivale glasnike koje su slale u druge crkve (Dj 11,22) ili kao pratnju apostolima (2 Kor 6,19) i ponekad su im davale i pisma preporuke (1 Kor 16,3). Mjesne crkve su bile odgovorne i za čistoću nauka i života. One su morale podvrgnuti kušnji duhove "da vide jesu li od Boga" (1 Iv 4,1) ili, prema Pavlovim riječima,

“sve provjeravati i što je dobro zadržavati” (1 Sol 5,20).

Ovo se odnosi i na primjenu crkvene stege (Mt 18,15-17). Sam Gospodin je potvrdio da “što god svezete na zemlji, bit će svezano i na nebesima, i što god razriješite na zemlji, bit će razriješeno i na nebesima” (Mt 18,18). Terminologija je bila dobro poznata učenicima koji su tom prilikom slušali Isusa. U sinagoškoj i rabinskoj uporabi ove su riječi prvenstveno značile da imaju vlast nešto zabraniti ili dopustiti, nekome izreći kaznu ili ga osloboditi odgovornosti. Primjena stege kretala se od privatnih i brižnih opomena (Mt 18,16; Gal 6,1), do izopćenja iz redova vjernika (Mt 18,18; 1 Kor 5,11.13). Očigledno je mjesna crkva imala pravo propisivati uvjete za pristupanje vjerništvu i pravila vladanja u kući.

E. Autoritet sveopće Crkve

Ipak, prema istim biblijskim tekstovima, očigledno je da u provođenju svojeg autoriteta mjesna crkva nije živjela u izolaciji ili nezavisno od ostalih mjesnih crkava. Svaka teorija o crkvenom autoritetu, pa tako i o crkvenoj upravi, koja ne prepoznaje stvarnost i jedinstvo sveopće Crkve, zanemaruje svjedočenje Biblije. Prisutnost jedinstva Crkve ne proizlazi, međutim, iz njegove praktične poželjnosti ili potrebe za prijateljskom međucrkvenom suradnjom. Njegov temelj krije se u samoj naravi crkve koja nije samo sekcija sveopće Crkve, već sama sveopća Crkva koja je kao cjelina prisutna na tom određenom lokalitetu, kao sveopća Crkva u svojem lokalnom izražavanju. Sveopća Crkva nije ni ukupni zbroj svih mjesnih crkava. Crkva je jedna i nedjeljiva, jedinstvo izraženo na vidljiv način. To jasno proizlazi iz načina na koji se riječ *ekklësia* često rabi u Novome zavjetu (vidi II. A. B). Novozavjetna metafora o “tijelu” to izričito potvrđuje. Krist nema nekoliko tijela, već jedno, i to jedno Tijelo očituje se u jedinstvu i zajedništvu cijele Crkve. To je od životne važnosti za razumijevanje crkvenog autoriteta i njegovu primjenu.

Ako je Isus stvarno odredio da Njegova Crkva objavljuje i širi Evanđelje, onda joj nitko ne može odreći pravo na određenu mjeru administrativnog autoriteta. Uloga ove sveopće Crkve posebno je teška i važna na području određivanja istina koje su objavljene otkrivenjem. Kao “stup i podloga istine” (1 Tim 3,15), Crkva je pozvana ne samo da uzdiže istinu Evanđelja, već i da je čuva i brani. Premda je “vjera ... jedanput zauvijek predana svetima” (Jd 3) bila utvrđena za sva vremena posljednjim apostolskim svjedočenjem, ona se ipak morala tumačiti i primjenjivati u skladu s novim okolnostima i prilikama.

Način na koji se to činilo, uz oslanjanje na obećano Gospodnje vodstvo (Iv 14,15-17; 16,12.13), sasvim je jasno opisan u Djelima 15. To poglavlje govori o okupljanju velikog broja predstavnika različitih crkava (rr. 2.3) te mjesnih apostola i starješina (r. 4) u Jeruzalemu radi rasprave o spornom pitanju, ulozi obrezanja u spasenju. Kako je nastalo “žestoko raspravljanje” (r. 7) oko Petrove primjedbe o ulozi Svetoga Duha (r. 8) i pošto se Jakov konačno pozvao na Pisma (rr. 13-18), došli su do odluke s kojom su bili upoznati svi vjernici po crkvama. Okružnica, poslana u ime apostola i starješina (r. 23), nije bila samo obična preporuka jer su nedugo nakon toga Pavao i Sila na svom drugom misionarskom putovanju, prolazeći kroz različita mjesta na putu prema Frigiji i Galaciji (Dj 16,6), nalagali vjernicima “da vrše odredbe (grč. *dogma*) što su ih donijeli apostoli i starješine u Jeruzalemu” (r. 4). “Nalagali su im da vrše odredbe.” Glas Svetoga Duha (Dj 15,28) koji je govorio preko Biblije i preko djelovanja Evanđelja među neznabošcima, jasno su čuli apostoli i starješine koji su se sastali “da izvide” stvar (r. 6). Oni su bili uvjereni da je njihova odluka, donesena

nakon usuglašavanja značajne razlike u mišljenjima i na način dostupan Crkvi svih vjekova, bila u skladu s Kristovom voljom. Bili su duboko uvjereni da je Krist bio prisutan “među njima” kad su se sabrali “radi mene” (Mt 18,20). Prema tome, veliki skupovi koji raspravljaju o pitanjima koja se tiču sveopće Crkve i odnose se na očuvanje jedinstva Crkve, i koji upravo zato imaju autoritet mnogo širi i dalekosežniji od autoriteta mjesne crkve, nedvosmisleno su potvrđeni Pismom.

VIII. Karakteristike Crkve

Čim se pojavilo krivovjerje, bilo je potrebno ukazati na određena obilježja po kojima se može prepoznati Božja crkva. Svijest o toj potrebi postojala je već u prvoj Crkvi. Premda Novi zavjet iznosi nešto duži popis od onoga koji ćemo ovdje iznijeti, neke karakteristike ranokršćanskog društva naizgled su mnogo izraženije od ostalih.

A. Vjera

Temeljna karakteristika prave Crkve je živa vjera. Prema Novome zavjetu, Crkva nije društvo mislilaca ili djelatnika, već vjernika. Pojmovi “vjernici” ili oni koji “prigrliše vjeru” stalno se koriste kao sinonimi za vjernike Crkve (Dj 4,4.32; 5,14; 15,5; 18,27; 1 Sol 1,7; 1 Tim 4,12). Krštenje, koje je od samog početka značilo obred ulaska u redove vjernika Crkve i znak pripadnosti Kristovom tijelu, u svojoj je biti bilo obred vjere i priznanja grijeha (Dj 2,44; 8,12; 16,31-33; 18,8). Ova vjera na kojoj se temelji Crkva nije bila samo čin razumnog pristanka, već i simbol prisnog sjedinjenja vjernika s Kristom, koje je trebalo dovesti do pojave novog stvorenja u Isusu Kristu (2 Kor 5,17).

B. Zajedništvo

Iz same naravi vjere proistječe i druga karakteristika Crkve, zajedništvo. To je prvenstveno zajedništvo s Kristom koji je, iako je otišao na Nebo (Dj 3,21), ipak osjetilno prisutan među svojim učenicima (Gal 2,20; Mt 18,20; 28,20). Ovo zajedništvo s Kristom (*koinōnia*), na koje su pozvani svi kršćani (1 Kor 1,9), ujedno je i “zajednica s Duhom” ili “zajedništvo Duha Svetoga” (2 Kor 13,13) koji posreduje između Krista i vjernika.

Jednako je važno što se ovo zajedništvo proteže i na pripadnike kršćanske zajednice. To je bila jedna od osnovnih karakteristika prve Crkve (Dj 2,42). Pošto su već ostvarili životvornu vezu s Kristom, svi su vjernici pozvani da ostanu u živoj vezi jedan s drugim. Stvarnost njihovog zajedništva objašnjava često pojavljivanje izraza “braća”, obično primjenjivanog na one koji pripadaju toj zajednici: oko četrdeset puta u Djelima i više od devedeset puta u Pavlovim poslanicama. Iz poslanica Korinćanima proizlazi da je Gospodnja večera pružala izvanrednu priliku za izražavanje zajedništva kršćana – bilo je to zajedništvo u Kristovoj smrti i Njegovom uskrsnuću koje je dovelo do zajedništva srca i duha među sudionicima obreda.

Istodobno, iako nije Božje kraljevstvo, Crkva je bila pozvana iz ovoga svijeta da prikaže kako je Božje kraljevstvo prisutno u svijetu kao kvasac. U ovaj proces preoblikovanja uključeni su svi paradoksalni načini na koje Božja vladavina unosi potpunu promjenu u sustav uobičajenih ljudskih vrijednosti (vidi Lk 22,24-30). Crkva je pozvana da u ovom svijetu praktično prikaže otvorenost Božjeg kraljevstva prema svim ljudima, bez obzira na to jesu li povezani s Bogom ili nisu (Mt 5,43-48), istodobno pokrećući sile koje će srušiti neprirodne prepreke između Židova i neznabožaca, robova i gospodara, muškaraca i žena (Gal 3,28). Zato i molitva “Dodi kraljevstvo Tvoje!”

izražava mnogo više od pobožne želje. Kraljevstvo se širi u ovome svijetu istom brzinom kojom Crkva primjerom prikazuje poslušnost Božjoj volji među ljudima (Mt 6,10; vidi: Subota, III. D).

C. Jedinstvo

Jedinstvo je sljedeća temeljna karakteristika Crkve opisana u Novome zavjetu. Iako postoje mnoge mjesne zajednice, Krist ima samo jednu Crkvu, jedno Tijelo kojemu je Glava Krist. Kao što Pavao piše (Ef 4,4-6), ovome je Tijelu “jedan Gospodin, jedna vjera, jedno krštenje, jedan Bog i Otac sviju”. To je vidljivo jedinstvo, kako to pokazuje Kristova molitva kojom poziva svoje učenike da budu jedno da bi Ga i *svijet* mogao upoznati i vjerovati (Iv 17,23.21). Takvo jedinstvo, kojemu je i Pavao težio, treba nadrastiti sve podjele kao što su rasa, stalež i spol (Gal 3,28). Ono nije posljedica svjesnog čina sjedinjavanja udova Kristovog tijela, već jedinstvo omogućeno Svetim Duhom budući da je Crkva ostvarila jedinstvo u Kristu (Ef 5,2-15).

Živeći u raznovrsnim kulturama, vremenima i mjestima, Crkva može izgledati nejednaka. Otkrivenje slavi Janje koje je križem iskupilo “Bogu ljude od svakoga plemena, jezika, puka i naroda” (5,9). Međutim, svi oni pripadaju istom Tijelu čije unutarnje jedinstvo ima svoj vidljivi izraz u ispovijedanju iste vjere (Ef 4,5.13.14) i kršćanskom ponašanju u vidljivoj Crkvi.

Prema Svetome pismu, ova veza jedinstva nije izražena u crkvenoj organizaciji, već u propovijedanju Božje riječi. Riječ je bila ono što su apostoli propovijedali (Dj 4,31; 13,5; 15,35; 16,32), ono oko čega su se neznabošci okupljali da slušaju i slave (Dj 11,1; 13,44.48), ono što je raslo i što se umnožavalo (Dj 12,24; 6,7; 13,49; 19,20). Podjele i stranački duh u Crkvi bili su oštro osuđeni (1 Kor 11,18.19; Gal 5,20), zajedno s lažnom braćom (Gal 2,4), lažnim apostolima (2 Kor 11,13) i lažnim učiteljima koji su napustili apostolski nauk (1 Tim 6,3; 2 Pt 2,1). Po Pavlovom mišljenju, Bog želi da “svi ljudi ... dođu do potpune spoznaje istine” (1 Tim 2,4). Prema tome, doista postoji “istina” (2 Sol 2,12.13) ili “riječ istine” (Ef 1,13; 2 Tim 2,15) koja se mora sačuvati (Gal 2,5), ali kojoj se neki kao “nadut neznalica” (1 Tim 6,4) protivie ugrožavajući jedinstvo Crkve.

D. Svetost

Svetost je još jedna temeljna karakteristika Crkve. Izraz “sveti”, zajedno s “vjernici”, najčešće je rabljeni naziv za udove Kristovog tijela, posebno u Pavlovim spisima. U Novome zavjetu osobe, mjesta i stvari koje su “svete” (*hagios*) pripadaju Bogu jer su “odvojene” od grijeha i posvećene Bogu. Ova činjenica naglašena je izjavama kao što je: “Ne znate li da ne pripadate sami sebi, jer ste kupljeni.” (1 Kor 6,19.20; 1 Pt 1,18.19).

Svetost kršćanske zajednice počiva na njezinoj odvojenosti od svijeta kao odgovor na prihvaćanje Božjeg poziva (2 Tim 1,9), isto onako kao što je stari Izrael bio nazvan “narod svet” (Izl 19,6; 1 Pt 2,9; Lev 20,26). Crkva je sveta, odvojena od svijeta, ona odražava Božju svetost i donosi rodove Duha u ovome grešnom svijetu. Isus je za svoje učenike rekao da Mu ih je Bog dao “iz svijeta” (Iv 17,6). Iako je znao da se i dalje nalaze “u svijetu” (r. 11), naglašavao je da “više ne pripadaju svijetu” (r. 14). Novozavjetno razumijevanje svetosti uključuje dva elementa: sveti su pozvani iz svijeta, ali su poslani u buntovni svijet. Crkva ne može biti sveta ako zanemari svoju misiju i zadaću spašavanja grešnika.

Ipak, zajedno sa sviješću o vidljivoj svetosti, pojmovi “svet” i “svetac” sadrže i shvaćanje o etičkoj svetosti. Kršćaninova svetost ne iscrpljuje se samo u njegovom odnosu prema Kristu, već i

u posvećenju Bogu koje je vidljivo izraženo u karakteru i ponašanju. U isto vrijeme vjernici Crkve su nazvani "svetima" čak i u slučajevima kad su im žalosno nedostajali dokazi svetosti. Pavao se nazivom "sveti" obraća vjernicima crkve u Korintu kojoj upućuje toliko ozbiljnih ukora (2 Kor 1,1). Iako je svetost ili pripadnost svetima kršćaninov vidljivi poziv i status kao vjernika, djelo posvećenja u njemu napreduje i mora napredovati. Koliko god izgledalo paradoksalno, za korinthske se vjernike istodobno veli da su "posvećeni u Kristu Isusu" i "pozvani da budu sveti" (1 Kor 1,2). Oni koji su u Kristu, posvetili su sebe Kristu (2 Kor 6,14-18) privodeći "k savršenstvu svoju svetost u strahu Božjemu" (2 Kor 7,1). Svetost je trajno rasteenje i stjecanje iskustva u Kristu, koji je "ljubio Crkvu i sam sebe predao da je posveti u kupelji vode uz pratnju Riječi, da sam sebi privede Crkvu krasnu, bez ljage, bez ičega tomu slična" (Ef 5,25.26.27; usp. Tit 2,14). Svetost Crkve utkana je u stalno tkivo ljudskog nesavršenstva. Crkva je sveta iako je podložna slabostima.

E. Univerzalnost

S istom jasnoćom Novi zavjet govori o univerzalnosti ili katoličnosti Crkve. Vrlo često pogrešno shvaćena zbog denominacijske obojenosti, riječ "katolički" zapravo se ne odnosi na neku određenu hijerarhijsku organizaciju, već samo izražava činjenicu da je kršćanska poruka namijenjena svim narodima na svakom mjestu. Crkva bi trebala obuhvatiti sve narode (Mt 28,19; Otk 14,6). Ona nije vezana za neko određeno vrijeme ili mjesto, već obuhvaća vjernike svih naraštaja, naroda i kultura.

Pa ipak katoličnost Crkve ne leži samo u njezinoj rasprostranjenosti po cijelom svijetu, već i u njezinom utjecaju koji se osjeća na svim područjima ljudskog života kao i u njezinom posjedovanju univerzalne istine. Budući je Kristova ljubav namijenjena svima, Crkva sve Božje riječi nudi cijelome svijetu. Ona se obraća cijelome svijetu i nudi mu cijelu istinu koju je dobila božanskim otkrivenjem (vidi Dj 20,27). Crkva naučava univerzalno, po cijelome svijetu, sva Kristova učenja, od prvog do posljednjeg, kao što joj je to Krist zapovjedio (Mt 28,20). Ovo je pouzdan ispit: univerzalna Crkva jasno je misionarski nastrojena.

F. Apostolstvo

Kao Božje kućanstvo, piše Pavao, Crkva je podignuta "na pravom temelju – na apostolima i prorocima, a zaglavni je kamen sam Krist Isus" (Ef 2,20). Polazeći od ovog teksta, iako je sam naziv nepoznat u Novome zavjetu, mnogi kršćani govore o apostolstvu Crkve, a neki ustrajavaju čak i na doslovnoj, linearnoj i neprekinutoj apostolskoj sukcesiji polaganjem ruku kao dokaza takvog apostolstva. Ono što Crkvu čini autentičnom, tvrde oni, jest vidljiva i neprekinuta povezanost koja se može povijesno pratiti od apostolske Crkve do suvremene kršćanske zajednice.

Ovo gledište, međutim, zanemaruje činjenicu da je u Novome zavjetu linija naslijeđa od apostola do današnjeg apostolskog svjedočenja bila zamišljena kao neprekinuti lanac vjernosti svjedočanstvu apostola potpomognute Svetim Duhom. Od najranijih dana učenici su "bili postojani u apostolskoj nauci, zajedničkom životu, lomljenju kruha i u molitvama" (Dj 2,42). Ovdje je naglasak stavljen na činjenicu da Crkva trajno prihvaća i naučava istine koje su propovijedali apostoli i da živi načinom života koji su oni preporučivali (2 Tim 1,13.14). U tom smislu Pavao savjetuje Timoteju: "Ono što si od mene čuo pred mnogim svjedocima, povjeri pouzdanim ljudima koji će biti sposobni druge poučiti" (2 Tim 2,2), dodajući da

starješine/biskupi moraju biti sposobni “za proučavanje”, brinuti se “za Crkvu Božju”, biti privrženi “sigurnom propovijedanju nauke” i “opominjati u zdravoj nauci i pobijati protivnike” (1 Tim 3,2-7; Tit 1,5-9).

Ako je Crkva apostolska zato što je utemeljena na poruci apostola, ona je apostolska i zato što je poslana svijetu kao što je i Krist bio poslan (od *apostellō*, što znači “biti poslan u službu ili sa zadatkom”). Kao što je Krist bio poslan (Mt 10,40; 15,24; Mk 98,37; Lk 4,43; Iv 7,29), i učenici su bili poslani (Mt 10,16; Iv 17,18), pa, prema tome, trajni apostolat označava trajno poslanstvo (Iv 20,21). Misija obilježava sve što Crkva čini. Apostolstvo je jasno obilježje prave Crkve. Međutim, svako spominjanje apostolstva koje se odbija založiti za vjernost Evanđelju i misiji pogrešno je shvaćen pogled na apostolstvo.

G. Vjerni ostatak

Tragično je što su progonstva, otpadi i pokvarenost morali pogoditi Crkvu. Sam Isus je upozorio učenike da će se pojaviti lažni proroci koji će pokušati zavesti Crkvu s pravog puta (Mt 24,4,24) i da će biti izložena velikoj nevolji (rr. 21.22). Isto tako je i Pavao unaprijed opomenuo svoje istovjernike da će se nakon njegovog odlaska u samoj Crkvi pojaviti “okrutni vuci” koji neće štedjeti stada, ljudi “koji će naučavati opaku nauku da odvuku učenike za sobom” (Dj 20,29,30).

Unatoč otpadima, bezobzirnim progonsvima i nevoljama koje će, prema knjizi Otkrivenja, potrajati 1260 godina (Otk 12,5; 12,4; 13,5; vidi Ostatak/Tri anđela, III. A), Bog će na kraju dugog niza junaka vjere, kada dođe “vrijeme posljeta”, pozvati svoj ostatak (Otk 12,17). “Ostatak” u ovom tekstu, na temelju kojega je i nastao naziv “Crkva ostatka”, podsjeća na starozavjetni izraz kojim je opisana manjina koja je ostala vjerna Bogu (2 Ljet 30,6; Ezra 9,16; Iz 10,20; Ez 6,8.9) i koja svjedoči za Njega (Iz 37,31.32; 66,19). Bog će, dakle, podići još jedno svoje izabrano oruđe da svoju apostolsku poruku objavi stanovnicima Zemlje.

U vrijeme svršetka vjerni ostatak pokazivat će jasne karakteristike. Ivan ga opisuje kao skupinu onih “koji vrše Božje zapovijedi i čuvaju Isusovo svjedočanstvo” (Otk 12,17). Idući Isusovim tragom koji je držao zapovijedi svoga Oca (Iv 15,10), držeći se čvrsto za “vjeru koja je jednom zauvijek predana svetima” (Jd 3 – JB), ostatak je ovdje opisan kao Crkva koja vrši sve Božje zapovijedi. Ostatak ima i “Isusovo svjedočanstvo” koje Ivan kasnije definira kao “proroki duh” (Otk 19,10; vidi BP v. 13. 2005 - Ostatak/Trojica anđela, IV. A; BP v. 11. 2003 - Darovi, X. D).

S obzirom na okolnosti koje će vladati u vrijeme svršetka, poruka i misija Crkve dalje su prikazane u Otkrivenju 14,6-12. Tri poruke – zajedno s porukom u Otkrivenju 18,1-4 – predstavljaju Božji posljednji poziv grešnicima da prihvate Njegov milostivi dar spasenja, kako je prikazan u tekstovima koji neposredno slijede (Otk 14,13-16; vidi BP v. 13. 2005 - Ostatak/Trojica anđela, V. B-E; BP v. 12. 2004 - Sud, III. B. 1. a. [1]). Zahvaljujući objavljivanju ove posljednje poruke, okuplja se narod koji Ivan opisuje (kao i u Otk 12,17) kao vjernike koji vrše zapovijedi Božje (Otk 14,12), ali apostol dodaje: “i vjeru u Isusa”. Oni se prepoznaju po vjeri sličnoj Isusovoj jer odražavaju Njegovo nepokolebljivo povjerenje u Boga i drže sve istine Svetoga pisma. Križ i Zakon ponovno se dovode u usku međusobnu vezu. Bog ima vjernih sljedbenika i u drugim zajednicama, ali je još jednom pozvao svoju Crkvu ostatka da propovijeda “neprolaznu Radosnu vijest” sve do kraja svijeta (Otk 14,6), da svjedoči za Krista i pripremi grešnike za Kristov drugi dolazak.

Sve nabrojene karakteristike spadaju u bitna obilježja Crkve i otkrivaju njezinu narav: vjera, zajedništvo, jedinstvo, svetost, univerzalnost i vjernost apostolskoj poruci. One su neraskidivo isprepletene i svojim jedinstvom ukazuju na autentičnu Božju crkvu.

IX. Trijezan pogled u budućnost

A. Življenje u pluralističkom svijetu

Iako kratko, naše izlaganje o naravi, svrsi, misiji i karakteristikama Crkve omogućuje nam da istaknemo i nekoliko činjenica u vezi s njenom budućnošću. Premda nitko nije u stanju predvidjeti što će nam donijeti godine koje dolaze, biblijska proročanstva i trenutačni trendovi ukazuju na moguću razvoj.

Premda prihvaćaju suvremeni svjetonazor da će naizgled nezadrživo širenje znanosti i tehnike omogućiti ljudskom rodu kontinuirani razvoj i dovesti do neslučenog napretka na svim područjima, kršćani po cijelom svijetu i u sve većem broju sve više strahuju da će upravo strašna moć suvremene tehnologije izložiti ljudski rod nebrojenim opasnostima. Istodobno su se u dva posljednja stoljeća dogodile tako korjenite promjene na intelektualnom i društvenom području našeg života da tradicionalni odgovori kršćanske misli na velika životna pitanja više ne izgledaju prihvatljivi. Uz nekoliko značajnih izuzetaka, u cijelom zapadnom svijetu koji je tradicionalna tvrđava kršćanstva, muškarci i žene odbacuju Crkvu i njezinu poruku. Sve nam govori da će kršćani uskoro ostati u manjini.

Crkva se danas nalazi u svijetu koji se bitno razlikuje od svijeta koji nam je bio poznat stoljećima. "Konstantinova era", kad su Crkva i društvo imali slične ideale, došla je kraju. Posljedica je da se kršćani kao dio zajednice vjernika, zahvaljujući svojoj osobnoj, slobodnoj i izričitoj odluci, na području vjere udaljavaju od suvremenih pogleda svojeg društvenog okruženja. Crkva budućnosti morat će postati "malo stado", istinski ostatak, koji živi u pluralističkom svijetu u kojemu će Bog i Biblija u najboljem slučaju biti samo jedna od mnogih alternativa, i to samo ako društvena sredina bude tolerantna i pluralistička, što je, bar prema navodima proročanstava, malo vjerojatno.

To znači da će istinski kršćani po mnogočemu biti vrlo slični prvim vjernicima i da će živjeti u okolnostima u kojima su oni živjeli: bit će dijaspore u neopoganskom svijetu, obitelj rastrkanih zajednica sjedinjenih vjerom i zajedništvom oko apostolskog nauka, zajednica vjere u koju će se moći ući jedino potpunom predajom. Rasijana po svijetu i stalno u pokretu, Crkva će obavljati svoju misiju. Oštro se razlikujući od posvjetovljenog i nekršćanskog okruženja, Crkva ostatka – kojoj ovaj naziv potpuno odgovara – morat će ustanoviti zašto upravo u posljednje dane mora svijetu objaviti posebnu poruku o Bogu i spasenju. Crkva će morati ostati čvrsto utemeljena na Svetome pismu, morat će se vjerno držati nauka apostola i proroka i oslanjati se na silu Svetoga Duha. Ona će uzrasti u Crkvu svih naroda u kojoj će velike mjesne crkve u područjima kao što su Afrika, Europa ili Azija, zadržati svoj posebni karakter iako će sačuvati zajedništvo vjere i reda kojim je tako izrazito bila obilježena prva Crkva.

B. Crkva – borbena i pobjedonosna

Dok se nalazi na ovome svijetu, Crkva mora biti borbena, svakodnevno uključena u bitke njezinog Gospodina u ratu protiv sotonskih sila. Njezini su vjernici u stalnom sukobu sa svijetom, sa željama tijela i silama zla (Rim 7,15-23; Gal 5,17; 1 Pt 5,8.9; usp. 1 Iv 5,4; 4,4).

Ako Crkva prije Gospodnjeg drugog dolaska mora biti borbena, ona će u novom Jeruzalemu biti pobjedonosna. Čine je vjerni učenici i pobjednici u borbi protiv zla. Oni će mač zamijeniti palmom pobjede (Otk 7,9), a križ krunom (2 Tim 4,8; 1 Pt 5,4). Bitka će biti završena, zadaća obavljena (Mt 25,21.23), dok će otkupljeni, pozvani da sudjeluju u Janjetovoj svadbenoj večeri (Otk 19,9), imati priliku jesti i piti za Kristovim stolom u Njegovom kraljevstvu (Lk 22,28-30) i s Njime vladati za svu vječnost (Otk 22,5).

X. Povijesni pregled

A. Prva Crkva

1. Spisi ranih otaca

Doktrina o Crkvi nije se u početku smatrala izuzetno važnim pitanjem. Crkveni oci nisu pokazivali da su posebno svjesni potencijalne važnosti ove doktrine. U svojim spisima obično su Crkvu prikazivali kao *communio sanctorum*, zajednicu svetih, izabrani Božji narod. Za njih je to prvenstveno duhovna zajednica, sastavljena od kršćana koji su, usprkos svojoj različitoj etničkoj i kulturnoj pozadini, jedno u Kristu, vjerni apostolskom nauku i koji rastu u vjeri i svetosti. Kad opisuju Crkvu, spisi ranih otaca često je nazivaju Kristovim tijelom (Ignacije, oko 105.), novim Izraelom (Klement Rimski, oko 96.; Justin Mučenik, oko 150.) ili hramom Svetoga Duha (Irenej, oko 180.), da spomenemo samo neke, podsjećajući na teme o kojima su raspravljali novozavjetni pisci. Samo su rijetki među njima pokušavali otići dalje.

2. Episkopalni trend Crkve

Međutim, vrlo brzo je došlo do zamjetne promjene. Već u drugom stoljeću progonstva s jedne, i pojava krivovjerja s druge strane, naglasili su potrebu da se odrede izvjesne vidljive karakteristike po kojima se prava katolička – što znači sveopća – Crkva može prepoznati. Crkva se počela shvaćati kao vidljiva institucija kojom upravljaju biskupi kao izravni nasljednici apostola i čuvari prave kršćanske tradicije. Iako ne postoje uvjerljivi dokazi da se episkopat sa svojom trostrukom službom biskupa, svećenika (ili prezbitera) i đakona može prepoznati kao primitivni oblik novozavjetne organizacije upravljanja Crkvom, on se svakako pojavio u drugom stoljeću i s vremenom postao praktički opća pojava. Smirenost kojom je ovaj sustav bio prihvaćen u različitim dijelovima Rimskog Carstva, pokazuje na neki način koliko je uzdizanje episkopata na položaj vodećeg sloja bilo nužno potrebno.

Općenito se smatralo da biskupi stoje umjesto apostola i da nastavljaju njihovu učiteljsku službu. Uz njihovu službu išla je posebna *kharisma*. Kao svećenici – *sacerdotes* – obavljali su službu posrednika između Boga i Njegovog naroda. U tom svojstvu prinisili su žrtve Bogu i širili novo razumijevanje kršćanske svećeničke službe, kao i novo razumijevanje naravi i karakteristika Crkve, oštro naglašavajući razliku između klera i laika.

3. Ciprijanova doktrina o Crkvi

Ciprijan, biskup u Kartagi od 248. do 258. godine, morao je riješiti ovo pitanje i on po prvi put u povijesti kršćanske Crkve formulira jasnu doktrinu o episkopalnoj Crkvi. Njegova ekleziologija pokazuje sve karakteristike čovjeka koji je vješt rimskom zakonu, koji je legalist, logičan i praktičan. Suočen s progonstvima i krivovjermem, još jednom naglašava dva najvažnija cilja koja želi postići: jedinstvo Crkve i autoritet biskupa. Na temelju teksta u Mateju 16,18 Ciprijan tvrdi da je Crkva utemeljena na biskupima kao nasljednicima apostola. Oni su gospodari Crkve. Oni su Crkva i tko god se odbija pokoriti zakonitom biskupu, pokazuje da nije u Crkvi.

Biskupi zajedno čine kolegij, episkopat. Kao takvi oni predstavljaju Crkvu. Jedinstvo Crkve počiva na jedinstvu biskupa. Izvan Crkve ne postoji mogućnost spasenja. Krivovjerci moraju dokazati podrijetlo svojih crkava, prikazati autoritet svojih biskupa putem izravne linije zaređenja od biskupa do biskupa, dokazati da je njihov prvi biskup kao svojeg učitelja i prethodnika imao nekog apostola.

Ciprijan je prvi jasno i određeno formulirao ideju o jedinstvenoj katoličkoj Crkvi koja obuhvaća sve istinske ogranke Kristove crkve i povezuje ih vezama vidljivog i vanjskog jedinstva. Želja da se obuzda pojava krivovjerna dovela je tako do koncepta Crkve i jedinstva koji će postupno zamijeniti biblijski nauk o naravi i identitetu Crkve.

Međutim, još je jedna tendencija došla do izražaja tijekom tih prvih stoljeća. Dok je osnovni trend razvoja Crkve išao u smjeru vanjske centralizacije i kontrole, oporbeni pokreti, ponekad vrlo snažni, ogorčeno su ustajali protiv nje. Obilježavani kao heretički, ovi su pokreti pravu Crkvu smatrali zajednicom svetih. Oni su svetost vjernika Crkve proglašavali pravim obilježjem Crkve. I tako su montanizam sredinom drugog, novacijanizam sredinom trećeg i donatizam početkom četvrtog stoljeća nastali kao reakcija na postupno posvjetovljenje Crkve i na sve veću labavost i svjetovnost u njoj. Na različite načine oni su težili za čistoćom Crkve i zahtijevali rigorozan način života i eklezijastičku disciplinu. (Vidi BP v. 11. 2003 -Darovi, XIII. A.)

4. Augustin i sukob s donatistima

Sukob s donatistima prisilio je Crkvu da ubrzano priđe teološkom rasvjetljavanju naravi i identiteta Crkve. Skupina kršćana u sjevernoj Africi pod rimskom vlašću, prozvana donatisti, tvrdila je da Crkva tvori zajednicu svetih u kojoj nema mjesta grijehu. Problem je postao posebno značajan tijekom okrutnog progonstva 303. godine za vrijeme cara Dioklecijana koji je naredio da se spale kršćanske knjige i bogomolje. Neki kršćani su svoje primjerke Svetoga pisma pod pritiskom predali rimskim progoniteljima da ih spale. Kad se progonstvo stišalo i kada su se mnogi od ovih *traditores* (doslovno: "oni koji su predali [Biblije]") vratili u Crkvu, donatisti su zahtijevali da se oni koji su popustili pod pritiskom progonstva ponovno krste, a biskupi ponovno rukopolože.

Povod za nastanak samog pokreta bio je odbacivanje Cecilijana kao biskupa Kartage na temelju činjenice da je u obredu njegovog posvećenja sudjelovao i jedan od tih *traditora*. Oko 75 godina poslije, u vrijeme kad se Augustin (354.–430.) vratio u Afriku i postao biskup u Hiponu, odijeljena se frakcija, uz snažnu potporu sjevernoafričkog nacionalizma, učvrstila kao vodeća kršćanska zajednica na tom području.

Teološka problematika odnosila se na jedinstvo i identitet Crkve s jedne, i na valjanost sakramenata koje dijeli nedostojni svećenik s druge strane. Augustin se ovim pitanjima pozabavio

polazeći od Ciprijanovog gledišta, pa je svojim rješenjima uspio utjecati na cjelokupni budući razvoj zapadne teologije. Crkva je sveta ne zbog moralnog karaktera svojih vjernika, već na temelju darova koje je dobila od Krista. U te darove spadaju vjera vjernika, Kristov nauk, biskupsko nasljedstvo i sakramenti. Crkva mora prihvatiti da će sve do samog kraja postojati kao "mješovito tijelo" svetaca i grešnika, odbijajući iz svojih redova "iščupati" one koji su otpali pod pritiskom progonstva ili iz drugih razloga.

Slično tome, objašnjava Augustin, sakramenti Crkve ne temelje svoju valjanost na dostojnosti svećenika ili biskupa koji ih udjeljuje. Pravi svećenik je jedino Isus Krist. Nijedan svećenik, ma kako svet, ne može udijeliti i milost sakramenata koje dijeli. Osobna nedostojnost svećenika ne umanjuje valjanost sakramenata ili djelotvornost milosti koju udjeljuje. Jedino je Bog pravi Davaatelj.

Augustin je tvrdio da donatisti nemaju pravo ni na jedinstvo ni na katoličanstvo Crkve. Kao neizbježno prisutan u životu Crkve, grijeh nikada ne smije postati ni povod ni opravdanje za raskol. Osim toga, prostorno ograničeni jedino na sjevernu Afriku, donatisti su činili samo maleni dio katoličanstva, shvaćen u njegovom geografskom smislu. Mjesne crkve su istinske crkve u onoj mjeri u kojoj tvore dio sveopće Crkve.

Ciprijan je zastupao koncept sveopće Crkve s centraliziranim autoritetom i sustavom kontrole. Augustin je razvio ovu teoriju i pretvorio je u sustav koji je postavio temelje papinskoj supremaciji u zapadnom kršćanstvu.

5. Vrhovništvo Rimske stolice

U vrijeme širenja episkopalnog sustava upravljanja Crkvom, posebno poštovanje uživali su biskupi u pet središta kršćanstva: u Aleksandriji, Antiohiji, Carigradu, Jeruzalemu i Rimu. Postupno se među tim biskupima počelo razvijati suparništvo, što se posebno odnosilo na glavare u Rimu i Carigradu. Krajem petog stoljeća rimski biskup uspio je osigurati poseban položaj i ulogu. On se miješao u život udaljenih crkava, podržavao pojedine strane u teološkim sukobima, davao drugim biskupima savjete o moralnim i doktrinarnim pitanjima i slao svoje izaslanike u udaljene zemlje. Pozivajući se na tekst u Mateju 16,18.19 kojim je Petru osiguran navodni primat nad ostalim apostolima, rimski biskup je kao Petrov nasljednik tvrdio da njegov primat počiva na čvrstim teološkim temeljima. Istočne crkve, koje su se razvijale u istočnom dijelu Rimskog Carstva, odnosno Bizantu, odbacivale su ovu tvrdnju premda su pristajale na počasni primat i priznavale rimskog biskupa kao prvog među jednakima u kolegiju biskupa.

B. U Srednjem vijeku

1. Na Zapadu: monarhijski episkopat

Teolozi Srednjeg vijeka, ere za koju se uglavnom uzima da je trajala od početka šestog do početka šesnaestog stoljeća, nisu mnogo doprinijeli razvoju doktrine o Crkvi. Smatralo se da je ona dovoljno jasno formulirana i zaokružena u djelima Ciprijana i Augustina.

Međutim, na području organizacije Crkve došlo je do velikih promjena. Sama Crkva bila je organizirana vrlo kompaktno, sve snažnije se izjednačujući s apsolutističkom monarhijom. Nakon raskida kršćanstva na Istoku s kršćanstvom na Zapadu, koji se tradicionalno vezuje uz 1054.

godinu, nastojanjem takvih rimskih pontifeksa kao što su bili Grgur VII. (1073.–1085.) i Inocent III. (1198.–1216.), zahtjevi za počasnim primatom pretvorili su se u dogmatsko ustrajavanje na supremaciji i monarhističkom statusu rimskog biskupa, u skladu s onovremenim modelima vladavine. Zapadno kršćanstvo je postalo rimokatoličko, pretvorilo se u Crkvu u kojoj je odnos vjernosti prema Rimskoj stolici postao tako dominantan da je potpuno nadrastao odnos prema mjesnom biskupu. Ne samo što je odbačen koncept Crkve kao *communio sanctorum* – zajednice svetih, već je čak i vizija Crkve kao zajednice mjesnih crkava bila apsorbirana vizijom sveopće Crkve podložne općem primatu. Rimski biskup više nije nosio tradicionalnu titulu Petrovog zamjenika, koja mu je pripisivana od kraja četvrtog stoljeća, već i Kristovog zamjenika, što je u početku bila titula svih biskupa, ali se otada isključivo rabila kao oznaka rimskog biskupa.

2. Glasovi prosvjeda

Nisu nedostajali ni glasovi prosvjeda. Na Istoku su pravoslavne crkve ukazivale na nepostojanje izričitih izjava bilo kojeg ekumenskog koncila. Na Zapadu, časni Beda (umro 735.), đakon Pavao (umro oko 800.), Hincmar, nadbiskup Rheimsa (umro 882.), Rabanus Maurus (umro 856.), Gerbert de Aurillac, koji je poslije postao papa Silvestar II. (umro 1003.), samo su neki među onima koji su priznavali počasni primat rimskog biskupa, ali su odbacivali zahtjeve papa da po autoritetu budu veći od metropolitanskih biskupa. Pierre d' Ailly (umro 1420.), Jean de Gerson (umro 1429.) i ostali "koncilijaristi" tvrdili su da takav autoritet počiva na cijelom tijelu vjernika i da se vrši samo putem općih koncila.

Otvoreno protivljenje rimskom gledištu stalno je raslo. Posebno izraziti u svojem protivljenju bili su valdenzi u dvanaestom stoljeću. Drugi protivnici bili su klerici kao što su Robert Grosseteste, biskup Lincolna (umro 1253.), Jean de Paris (umro 1306.), Meister Eckhart, njemački redovnik (umro 1327.), engleski franjevac William iz Ockhama (umro 1349.), engleski svećenik i teolog John Wycliffe (umro 1384.) te Jan Hus (umro 1415.). Vjetrovi neslaganja su jačali. Konačno je u šesnaestom stoljeću došlo do raskola koji su Ciprijan i Augustin tako oštro osuđivali. Prije nego što se pozabavimo tim zbivanjima i njihovim utjecajem na kršćansku doktrinu o Crkvi, ukratko ćemo razmotriti preokret koji je u gledanju na istu doktrinu nastao u istočnom dijelu kršćanstva.

3. Na Istoku: kolegijski episkopat

Razvoj kršćanske Crkve na području prihvaćanja uloge svećenstva i episkopata bio je zajednički u istočnom i zapadnom dijelu kršćanstva. Istok je, međutim, manje naglašavao potrebu da se Crkva oblikuje kao temeljito ustrojena, monarhistička hijerarhija. Svećenički i episkopalni sustav nikada nije postigao autoritet koji bi vrijedio u cijeloj Crkvi. U istočnom pravoslavlju crkve su poklanjale mnogo više pozornosti mjesnoj crkvi kao euharističkoj zajednici koja na taj način održava vezu s utjelovljenim Kristom, i predstavljanju Njegovog djela otkupljenja bogatim liturgijskim misterijima.

Usprkos mnogobrojnim razlikama u jezicima i kulturi, usprkos sve većem razlikovanju eklezijastičkih običaja među "sestrinskim crkvama", zapadnom katoličanstvu i istočnom pravoslavlju, zapažani su i mnogi dokazi jedinstva i dobre volje. Međutim, polagani proces otuđenja doveo je prvo do odvajanja sredinom devetog stoljeća, a 1054. godine i do konačnog raskida među latinским i grčkim crkvama, raskola koji traje sve do naših dana.

Istočno pravoslavlje nije pokazivalo neku veliku želju da se usprotivi počasnom primatu koji su mnogi koncili priznali Rimskoj stolici, ali se čvrsto oduprlo zapadnim pokušajima da se počasni primat preobrazi u supremaciju nad cjelokupnom svjetskom Crkvom. Nijedna crkvena stolica nema pravo vladati nad svima ostalima. Autokefalne crkve, ukorijenjene u kulturi mjesnih zajednica kao nacionalne crkve, imaju pravo birati svoje vlastite metropolitanske biskupe ili patrijarhe i tako upravljati sobom, tijesno povezane sa svjetovnom vlašću. Neke Stolice kao što su rimska, carigradska, aleksandrijska, antiohijska i jeruzalemska, a što proizlazi iz kanona ranih ekumenskih koncila, imale su izvjesni autoritet nad Stolicama na istom području, ali se to shvaćalo kao pitanje crkvene organizacije, a ne kao božansko pravo. Nitko nema nikakvo prirodno pravo suditi drugima. Biskupi zajednički čine kolegij, uživaju jednaka prava, ali tek kao opći sabor, kad zajednički traže opću volju cijele Crkve i izražavaju ukupnost svojeg biskupskog autoriteta.

C. Reformacija

Različiti društveni, politički, intelektualni i vjerski čimbenici pridonijeli su pojavi reformacije u šesnaestom stoljeću.

1. Luther i Crkva

Kao augustinski redovnik i profesor teologije, Martin Luther (1483.–1546.) je došao do uvjerenja da je Crkva njegovog vremena izgubila iz vida kršćansku doktrinu o milosti. U samom središtu njegovog razmišljanja bio je biblijski nauk da se opravdanje stječe jedino milošću po vjeri, što je ujedno značilo da ne postoji potreba za posredničkom ulogom Crkve i svećenstva.

Prema Lutherovu mišljenju, Crkva je u prvom redu duhovna zajednica onih koji su otkupljeni milošću opravdanja, iskonska zajednica svetih. Svećenstvo koje bi bilo zaređivano od strane biskupa nije stoga prijeko potrebno kao zalag opstanka Crkve, ali je vjerno naviještanje Božje riječi bitno za očuvanje njezinog identiteta. Crkva je tamo gdje se propovijeda čisto Evanđelje i gdje se sakramenti pravilno udjeljuju. Mnogo je važnije propovijedati ono Evanđelje koje su apostoli propovijedali nego biti član institucije koja tvrdi da od njih povijesno vuče svoje podrijetlo.

Lutherova ekleziologija u svojem se daljnjem tijeku sve više udaljava od tradicionalnih rimokatoličkih vjerovanja. Njegovo razlikovanje dva aspekta Crkve, vidljive i nevidljive, navelo ga je da niječe da je Crkva u svojoj biti vidljiva zajednica s vidljivom glavom. To mu je ujedno pružilo priliku da naglasi kako bit Crkve treba tražiti u sferi nevidljivoga, što znači u vjeri i u zajedništvu s Kristom. Za kršćanina je najvažnije da pripada duhovnoj ili nevidljivoj Crkvi. U to je, naravno, uključeno i pripadništvo vidljivoj Crkvi, koja je jedna, sveta, katolička i apostolska. Time je objašnjena i potreba za vidljivom crkvenom zajednicom koju treba shvatiti kao skup krštenih vjernika pod vodstvom svećenika ili biskupa koji se pokoravaju Evanđelju. U isto vrijeme Luther je od kršćanskih knezova očekivao da jamče zaštitu Crkvi i da radi jačanja kršćanskog jedinstva u Crkvi raspolazu značajnim autoritetom u društvenim kao i u crkvenim pitanjima. U skladu s ovom mjerom, na kršćanske je knezove prešao veliki dio autoriteta kojim su nekada raspolagali papa i biskupi. Lutherove ideje o Crkvi ušle su u dva njegova katekizma, *Augsburšku konfesiju* (1530.), *Schmalkaldenske članke* (1537.) te *Formulu sloge* (1537.), a sve su prikupljene u *Knjizi sloge* (1580.) i postale su osnovna mjerila većine luteranskih Crkava.

2. Calvin i Crkva

Dvadesetih godina šesnaestog stoljeća Luther, Melanchthon i drugi reformatori vjerovali su da je ujedinjenje s reformiranom Rimokatoličkom crkvom samo pitanje vremena. Četrdesetih i pedesetih godina, kad su propale sve nade za postizanje sporazuma, druga generacija "protestantskih" teologa krenula je još dalje u svojem posebnom razumijevanju naravi i identiteta Crkve. Jean Calvin (1509.–1564.) bio je najistaknutiji među njima.

Iako se njegovo razumijevanje Crkve u osnovi podudara s Lutherovim, mišljenje da se odvajanje od Rimokatoličke crkve može nastaviti unedogled navelo je Calvina da razvije suvisliju i sistematičniju ekleziologiju. Neki njezini elementi izravno su povezani s namjerom ovog članka.

Premda priznaje da se neki tragovi prave Crkve i dalje mogu naći u Rimokatoličkoj crkvi, Calvin smatra da je na temelju biblijskih razloga raskid s njome neizbježan. Za njega su "čisto propovijedanje i slušanje" Božje riječi i udjeljivanje sakramenata "onako kako ih je Krist uspostavio" prepoznatljive karakteristike Crkve. Ova minimalistička definicija Crkve, međutim, dobila je novo, šire značenje. Naime, Calvin ju je povezao sa specifičnim oblikom crkvene strukture i administracije, razvijajući detaljnu teoriju upravljanja Crkvom utemeljenu na njegovom proučavanju Novoga zavjeta, koja je poslije obično nazivana "reformiranom" ili "prezbiterijanskom". Ovaj oblik upravljanja Crkvom priznaje da crkveni autoritet pripada njezinim vjernicima. Starješinstvo prima svoj autoritet i svoje odgovornosti od svojeg izbornog tijela, dok se izvršne odgovornosti prenose na predstavnička tijela i izabrane službenike.

Dobivši od Krista potrebnu silu i darove, Crkva iskazuje svoj autoritet u duhovnim pitanjima kao što su čuvanje Riječi, oblikovanje kreda i primjena stege. Duhovnu silu Crkve moramo razlikovati od njezine svjetovne sile. Kršćanski magistrati, obavljajući svoju kršćansku dužnost, imaju za cilj braniti zdravi nauk i doktrinarna gledišta Crkve, unapređivati opći mir i sprečavati pojavljivanje i širenje svakog javnog vrijeđanja religije među stanovništvom. Vladarima se poslušnost može odreći jedino kad traže nešto što se protivi Bogu. Calvin traži usko jedinstvo Crkve i države, što u izvjesnoj mjeri podsjeća na rimokatolički nauk. Za razliku od Luthera, on, međutim, zastupa teokratsku politiku koja državu podređuje Crkvi. Njegova gledišta o Crkvi dobila su svoj najsistematičniji oblik u njegovoj knjizi *Institucije kršćanske vjere*, a svoj najoštriji izraz u *Drugoj helvetskoj konfesiji* iz 1566. godine. Ova gledišta najvećim dijelom podupiru sve reformirane, takozvane kalvinističke Crkve.

3. Radikalna obnova

Skoro od samog početka i na veliki užas vodećih protestantskih reformatora koji su ih progonili, "radikalne" ili "separativističke" skupine odanih kršćana zahtijevale su apsolutno odvajanje od svjetovnog društva i državnih crkava. Za njih je postojala jedino Crkva vjernika, obilježena duhovnošću i svetošću. Kao zajednica koju vodi Sveti Duh, ona je morala unaprijediti i dalje razvijati duhovno buđenje koje su započeli vodeći reformatori, a koje su sumnjičili da su zadržali previše ostataka rimokatoličke vjere. Propovijedali su potrebu za istinski *obnovljenom*, a ne samo *reformiranom* Crkvom. To je zahtijevalo "pravu Crkvu", okupljenu i discipliniranu po apostolskom modelu bez ikakvog kompromisa.

I zato pravi problem između Luthera s jedne i anabaptista – ime su im dali protivnici – s druge strane nije bio pitanje krštenja, već međusobno isključiva gledišta o Crkvi. Ekleziologija separati-

sta pozivala je na odvajanje od nevjerničkog svijeta i od države, što se protivilo gledištu vodećih reformatora koji su Crkvu i državu vidjeli kao praktički koegzistentne strane i zahtijevali da svi stanovnici određenog područja budu vjernici vladajuće Crkve. Za radikalne reformatore crkve su bile mjesne zajednice okupljene na temelju slobodne, odgovorne vjere i obnovljenog života, bez ikakvih pravila, discipline ili hijerarhije koja bi bila nadređena mjesnoj skupini i koje su za svoja djela odgovarale jedino Kristu. Ovakvih separatističkih skupina bilo je mnogo i međusobno su se veoma razlikovale. Među njih možemo ubrojiti huterite u Moravskoj, menonite u Nizozemskoj i mnogo manje skupine. Zajedničko ime anabaptisti često je davano cijelom pokretu premda sve skupine nisu zahtijevale ponovno krštenje obraćenika.

4. Anglikanizam i Crkva

Suprotno ostalim reformacijskim pokretima u šesnaestom stoljeću, reformaciju u Engleskoj nije započeo neki općepriзнati crkveni starješina, već Henrik VIII. (1491.–1547.), politički protivnik pape. Pokret se nastavio razvijati kao vjerski sustav doktrina i običaja kršćana okupljenih oko Stolice u Canterburyju, bilo u Engleskoj ili u drugim zemljama. Od samog početka anglikanizam je ustrajavao na katoličkoj i reformiranoj doktrini istodobno. Zajedno s reformatorima, on se drži zamisli o nevidljivoj Crkvi suprotno rimokatoličkom nauku o vidljivoj crkvenoj hijerarhiji na čelu s papom. Naglasak se, međutim, ipak stavlja na vidljivu Crkvu i trostruku ulogu biskupa, svećenika i đakona u kontinuitetu srednjovjekovne Crkve.

U okviru anglikanizma, "puritanci", nezadovoljni polovičnim pokušajima reforme, tražili su daljnje "čišćenje" Anglikanske crkve u skladu s Calvinovim naučavanjem. Neki među njima počeli su zastupati i kongregacionalizam i potpuno odvajanje Crkve od države. Oni su zahtijevali da pripadnici Crkve budu obnovljeni vjernici koji će se okupljati u okviru samostalnih zajednica vjernika i neće biti podložni nikakvoj vanjskom pritisku.

D. Osamnaesto i devetnaesto stoljeće

1. Racionalizam i Crkva

Svojim odbacivanjem svih autoriteta i tradicija i vjerovanjem da se istina može spoznati jedino putem razuma i pokusa, racionalizam je vidljivo utjecao na kršćansku doktrinu o Crkvi. Racionalisti sedamnaestog i osamnaestog stoljeća pretežno su pripadali deistima. Negirajući otkrivenje i sve nadnaravno, smatrali su da je ljudski rod odgovoran za otkrivanje prirodnih zakona koje je Bog postavio prilikom stvaranja i njihovo poštivanje. Iako tijekom toga vremena o Crkvi nije bila objavljena nikakva značajna rasprava, a ekleziologije formulirane za vrijeme reformacije ostale normativi za katolike, luterane, kalviniste, anglikance i kongregacionaliste, postale su vrlo utjecajne neke nove ideje koje je donio duh vremena.

Za Johna Lockea (1632.–1704.), koji je vjerovao da se Bog otkrio preko Svetoga pisma, Crkva je prvenstveno etička zajednica, ustanova osnovana da bi se unaprijedila moralna mjerila. On je tražio uzajamno poštovanje osobnih vjerskih uvjerenja i zastupao ideju da su nezavisne kršćanske zajednice manje-više prirodne kategorije kršćanstva. Širio se duh tolerancije pa je tradicionalna zabrinutost za jedinstvo Kristovog tijela bila potisnuta u pozadinu.

S obzirom na to da je i u drugoj polovini sedamnaestog stoljeća razum uživao prevlast, luteranski, kalvinistički i rimokatolički teolozi pisali su opširne i složene dogmatske studije da bi

učvrstili svoje pozicije. Reagirajući na formalizam i sterilnu skolastičku teologiju, najznačajniji vjerski pokreti onoga vremena stavljali su naglasak na osobno obraćenje, na topao kršćanski život, ali i na puritansku disciplinu. Najutjecajniji među njima bio je pijetizam koji je cvjetao u Njemačkoj, metodizam koji je nastao u Engleskoj pod vodstvom Johna i Charlesa Wesleyja i jansenizam u krilu Rimokatoličke crkve. Na kraju je svaki od ovih pokreta doveo do nastanka nove crkve. Krajem osamnaestog i početkom devetnaestog stoljeća, romantizam, pokret na području književnosti i umjetnosti, ponovno je naglasio važnost osjećaja, svijest o divljenju i emocijama, i tako potaknuo religijsko opredjeljenje kao reakciju na racionalizam onog vremena.

2. Friedrich Schleiermacher

Suprotstavljajući se romantizmu koji je tvrdio da je religija utemeljena na intuiciji i osjećajima, Friedrich Schleiermacher (1768.–1834.), često nazivan i ocem suvremenog protestantizma, pokušao je za kršćansku religiju ponovno zadobiti obrazovane slojeve društva. On je kršćanstvo definirao kao svijest o beskrajnome i želju za njime, kao osjećanje potpune ovisnosti o Bogu, neovisno o svim dogmama. Iako u kontekstu tako strogog individualizma doktrini o Crkvi naizgled nije bilo mnogo mjesta, u svojim najboljim djelima (*O religiji; govori upućeni njenim kulturnim prezirateljima*, 1799., *Kršćanska vjera*, 1821.–1822.) Schleiermacher je punu pozornost posvetio upravo Crkvi.

Njegovo gledište o naravi i identitetu Crkve nije se formiralo pod utjecajem biblijskih ili dogmatskih izvora, već mnogo više pod utjecajem etike, filozofije religije i apologetike. Crkva je, tvrdi Schleiermacher, udruženje onih koji dijele istu vrstu vjerskih osjećaja. To se odnosi na sve vjerske zajednice čija vjerska svijest osjeća potrebu za otkupljenjem. Otkupljenje je omogućeno žrtvom Isusa Krista koji obvezuje svoje učenike da žive novim zajedničkim životom. U okviru tog zajedništva vjernih može se uočiti razlika između vidljive i nevidljive Crkve, iako Schleiermacher radije rabi antitezu o vanjskom i unutarnjem zajedništvu. Oba spadaju u zajedništvo Crkve, ali u različitom smislu. Oni koji žive u stanju posvećenja pripadaju unutarnjem zajedništvu. U vanjsko zajedništvo spadaju oni koje božanska milost tek priprema da priznaju Kristovo djelovanje. Ovaj pogled na podrijetlo i narav Crkve usko je povezan s doktrinom o izboru i s uvjerenjem da živo zajedništvo s Kristom ne postoji odvojeno od unutarnjeg djelovanja Svetoga Duha na srce vjernika. Da će svi narodi prije ili poslije prići Kristu, gledište je koje Schleiermacher smatra bitnom sastavnicom kršćanske vjere.

3. Albrecht Ritschl

Jednako toliko utjecajan, Albrecht Ritschl (1822.–1889.) reagirao je na subjektivizam Schleiermachera i Hegelov filozofski idealizam. On temelje kršćanske teologije nalazi u božanskom otkrivenju Isusa Krista. Polazeći od *činjenica* iz Kristova života, Ritschlva teologija je prije praktična nego spekulativna, više zainteresirana za ljudsku volju nego za osjećaje. Odatle potječe i njezin snažan etički naglasak s osobnim i društvenim implikacijama.

Ritschl mnogo puta naglašava nužnost postojanja Crkve i njezinom pripadnosti. Crkva je mjesto na kojemu muškarci i žene mogu saznati za otkupljenje u Isusu Kristu i prihvatiti ga. Bitna je karakteristika te zajednice prihvaćanje Kristovog moralnog nauka. Crkva je zajednica vjernika. Njihovo jedinstvo povezano je s propovijedanjem čistog Evandjelja i neiskvarenim dijeljenjem

sakramenata. Organizirana da obavlja bogoslužja, kršćanska zajednica je Crkva; uključena u zajedničke aktivnosti nadahnute ljubavlju, ona je Božje kraljevstvo. Iako povezane, ove su dvije karakteristike jasno odvojene. U potpunom skladu s prevladavajućim shvaćanjima onoga vremena, ovo shvaćanje Božjeg kraljevstva kao postupnog etičkog razvitka čovječanstva ima malo sličnosti s Božjim kraljevstvom iz novozavjetnih spisa.

4. Rimokatolička ekleziologija

Rimokatolička ekleziologija nije uspjela odoljeti utjecajima intelektualnih izazova prosvjetiteljstva. Trajna sklonost službenih teologa i kanonista naglašavanju papinske vlasti bila je posljedica pojave nacionalizma u rilu Crkve (galikanizam, jozefinizam, febronijanizam) i novog teološkog liberalizma devetnaestog stoljeća. Prvi vatikanski koncil (1869.–1870.) obilježio je kulminaciju tog razvoja. On je definirao papinsku moć kao potpunu i najvišu nad cijelom Rimokatoličkom crkvom u pitanjima vjere i morala, ali i u pitanjima koja se tiču stege i upravljanja Crkvom.

E. Dvadeseto stoljeće

U dvadesetom stoljeću gledišta o naravi i identitetu Crkve daleko su mnogobrojnija i raznovrsnija nego u doba reformacije. Izabrali smo nekoliko osoba i pokreta da bismo predstavili opći trend i dali opću sliku ovog vremena.

1. Protestantski liberalizam

Ritschlava teologija i njezin etički naglasak posebno su se snažno osjećali u posljednjoj četvrtini devetnaestog i početkom dvadesetog stoljeća i u Europi i u Sjedinjenim Američkim Državama, osobito u redovima protestantskih liberala. Zaokupljeni idejama povijesne kritike Biblije, prihvaćajući Schleiermacherovo tumačenje religije kao osjećaja potpune ovisnosti o Bogu, ali i Ritschlovu etiku, protestantski teolozi su svojim isticanjem socijalnog evanđelja veoma utjecali i na svoje razumijevanje Crkve. U najboljem slučaju, za njih je crkva samo ljudska organizacija koja je formirana na temelju zajedničkih vjerskih i etičkih shvaćanja sa zadaćom da propovijeda "socijalno evanđelje" koje treba pripremiti put dolasku Božjeg kraljevstva. Kreda i eklezijastičke dogme za njih su još samo privatna mišljenja, a vrlo često čak i smetnja radikalnoj preobrazbi društva.

Nezadovoljna stanjem u liberalnim crkvama i pokrenuta ekumenskim strujanjima u smjeru jedinstva crkava u vremenu između dva svjetska rata, nova generacija liberalnih teologa, često nazivana i "neoliberalima", počela je prihvaćati ideju o važnosti Crkve, ustrajavajući na razlikovanju duhovne i organizirane Crkve. Crkva postoji iznad i preko granica podijeljenih vjerskih zajednica. Ona tvori duhovno zajedništvo svih kršćana odanih Božjoj vladavini ne samo kao još jedno socijalno bratstvo, već kao božanska ustanova čiji je utemeljitelj Bog. Možda će čak zahtijevati neku neizbježnu strukturnu organizaciju.

2. Ekleziologija Karla Bartha

U teologiji Karla Bartha, s obzirom na njezino odbacivanje svake prirodne teologije i svih religija utemeljenih na iskustvu te ustrajavanje na povratku osnovnim načelima reformacije, doktrina o Crkvi zauzima mnogo važnije mjesto nego u teologijama mnogih njegovih suvremenika. Njegovo izražavanje možda nije uvijek tako jasno kao što bi se moglo poželjeti; njegova se doktrina o Crkvi razvijala. Ipak, Barth je ustrajno izražavao svoja gledišta o naravi i identitetu Crkve.

U četvrtom svesku njegovog djela *Crkvena dogmatika* mogu se naći Barthova iscrpna izlaganja o tom predmetu.

Crkva nije ljudska ustanova, već Božje djelo, događaj, novo i trajno Božje stvaralačko djelo. Ona nije nevidljiva, jer bismo joj umanjili vrijednost kad bismo joj pripisali nevidljivost. Crkva je jedna i na svojem putu prema toj jednoj Crkvi, podijeljene crkve moraju se odreći svoje zablude da su identične s tom jednom Crkvom. Iako stalno promašuje i pada, Crkva je sveta, ali jedino kao Tijelo Kristovo. Ona je i katolička u onoj mjeri u kojoj u svakom vremenu ostaje vjerna svojoj biti i nastoji se trajno reformirati. Time se objašnjava i apostoličnost Crkve, to jest ona ostaje podložna normativnom autoritetu i poukama apostola, u skladu s njima i s njihovom porukom. Po tome se i razlikuje od otpale crkve.

Crkva koja postoji radi Boga, postoji i radi svijeta. Zbog ove dvostruke službe Crkve, njezina je zadaća naviještanje Evanđelja, objašnjavanje i primjenjivanje u skladu s vremenom i mjestom onih kojima je upućeno. Oblici ove dvostruke službe mnogobrojni su, ali je svaki povjeren cjelokupnoj kršćanskoj zajednici. Odbacuje se svako razlikovanje klera i laika, onih na položaju i onih koji to nisu. Nitko nije na funkciji, ali nitko nikada nije ni oslobođen dužnosti.

3. Ekleziologija Hansa Künga

U svoja dva najvažnija djela, *Strukture Crkve* (1963.) i *Crkva* (1967.), Hans Küng (1928.), najpoznatiji i najkontroverzniji rimokatolički ekleziolog dvadesetog stoljeća, gradi svoju ekleziologiju prvenstveno na temelju biblijskih podataka i crkvene povijesti. Kad se bavi podrijetlom Crkve, zaredenjem, apostolskim naslijeđem, mjesnom i sveopćom Crkvom i položajem pape, Küng se služi crkvenom poviješću i novozavjetnim dokazima ne toliko da podupre suvremena službena učenja, već da nagovijesti alternativne mogućnosti. Crta razdvajanja između Rimokatoličke crkve i protestanata njemu izgleda manje oštra nego što se to tradicionalno smatralo. Njegov najznačajniji doprinos raspravama o temama koje se tiču naravi i identiteta Crkve leži možda u sadržajnim pitanjima koja je pokrenuo prije sukoba s Vatikanom 1979. godine, zbog čega mu je uskraćeno pravo da predaje rimokatoličku teologiju.

F. Suvremeni protivni vjetrovi

1. Ekumenski pokret

S pojavom i razvojem suvremenog ekumenizma, doktrina o Crkvi našla se sasvim prirodno u središtu pozornosti. Budući da je međusobni odnos crkava najvažnija briga ekumenskog pokreta, pitanja povezana s naravlju i identitetom Crkve ne mogu se zaobići.

Utemeljeno 1948. godine, izraslo iz Svjetske misionarske konferencije održane u Edinburghu 1910. godine, Svjetsko vijeće crkava (SVC) nastojalo je uspostaviti vidljivo zajedništvo svih kršćana. Ovo zajedništvo trebalo se temeljiti na jednom krštenju, priznavanju apostolskog kreda i na zajedničkom slavljenju Gospodnje večere koju bi dijelilo međusobno priznato svećenstvo. Sva ova pitanja povezana su s kršćanskom doktrinom o Crkvi. Iako ne zastupa nikakvu određenu ekleziologiju, SVC je uspio među mnogim crkvama uspostaviti svijest o zajedništvu koje je, premda još daleko od potpunog, po mnogima jedan od najznačajnijih čimbenika u povijesti Crkve dvadesetog stoljeća. Ovo zbližavanje izraženo je 1982. godine u dokumentu *Vjere i reda* pod naslovom *Krštenje, euharistija i svećenstvo*.

Neke crkve, često u svjetlu nastojanja da sačuvaju biblijsku istinu, nisu oklijevale izraziti svoju zabrinutost i rezerviranost u vezi s nekim ekumenskim pitanjima, posebno o upravljanju Crkvom, obliku i funkciji svećenstva, spektru supercrkve i neuspjehu ekumenskog pokreta na području svjetske misije.

2. Rimokatolički ekumenizam

Iako se u početku protivila ciljevima koje je sebi postavio SVC, Rimokatolička crkva odlučila se na intenzivnu suradnju s ekumenskim pokretom. Drugi vatikanski koncil (1962.–1965.) koji je, bar što se tiče upravljanja Crkvom, promatrao papinstvo u izrazito zajedničkim i kolegijalnim okvirima, jasno je pokazao svoju težnju za ujedinjenjem svih kršćanskih crkava i priznao pravo na postojanje istočnim pravoslavnim “sestrinskim crkvama”, ali i “eklezijalnu dimenziju” drugima. Otada se upuštala u bilateralne razgovore s drugim crkvama jačajući istodobno i svoj odnos sa SVC. Ipak, enciklika Ivana Pavla II. “*Ut unum sint*” – “Da svi jedno budu” – (1995.) i njezini ponovljeni pozivi na kršćansko jedinstvo nisu mnogo pridonijeli razbijanju pat-pozicije i neizvjesnosti u pogledu budućnosti ekumenskog pokreta.

3. Postmodernistička orijentacija

U novije je vrijeme mislioce svih teoloških orijentacija postmodernizam doveo u stanje krize identiteta. Stavljajući pod upitnik osnovne pretpostavke prosvjetiteljstva i njegovu epistemologiju, postmodernistički um više nije sasvim siguran da je čovječanstvo objektivnom uporabom razuma u stanju demonstrirati bitnu ispravnost filozofskih, znanstvenih i vjerskih doktrina. On odbija ograničiti istinu na njezinu racionalnu dimenziju pa tako s pijedestala skida ljudski um kao arbitra istine. Ne samo da postoje drugi vjerodostojni putovi k stjecanju znanja i upoznavanju istine, već, daleko od toga da bude sveopća i bezvremenska, istina je u biti relativna i odnosi se na društvo u kojemu se nalaze njezini istraživači.

Ova velika promjena u načinu razmišljanja beskrajno snažno utječe na naše razumijevanje Crkve, posebno njezine naravi i identiteta. Ona istodobno upućuje ozbiljan izazov Crkvi u njezinoj misiji. Sljedeća generacija morat će razmisliti o posljedicama ove fenomenalne promjene na objavljivanje Kristove vjere, suočene s međusobno suprotstavljenim tumačenjima stvarnosti, i na biblijsku doktrinu o Crkvi.

G. Adventisti sedmoga dana

Od samog početka, odmah nakon Velikog razočaranja 1844. godine (vidi Adventisti, I. D), adventisti sedmoga dana (ime je prihvaćeno tek kasnije) smatrali su da poruke trojice anđela iz Otkrivenja 14,6-12, zajedno s objavom u Otkrivenju 18,1-4, čine Božju posljednju poruku milosti prije Kristovog povratka u slavi i sili. Oni su vjerovali da njihov pokret jedini ispunjava uvjete navedene u tim tekstovima i u Otkrivenju 12,17. Istodobno su naglašeno odbacili misao da samo oni pripadaju Božjoj djeci. Svi oni koji služe Bogu poštujući Njegovu volju onako kako je razumiju, pripadaju Bogu i potencijalni su članovi posljednjeg ostatka. Ipak, njima je povjerena zadaća da pozivaju muškarce i žene po cijelom svijetu da se poklone Stvoritelju i da ih s obzirom na blizinu suda upozore da se ne pridruže velikom otpadu posljednjih dana, proročenom u Otkrivenju 13 (vidi: Ostatak/Trojica anđela). Adventisti se i danas drže ovih gledišta.

Iako su prihvaćali nekoliko zajedničkih doktrina, "malo stado", odnosno ostatak nekadašnjeg Millerovog pokreta (vidi: Adventisti, I. D), ostao je sumnjičav prema bilo kojoj doktrini o Crkvi. Svaka ekleziologija za njih bi značila povratak u nekadašnje babilonsko stanje. Međutim, pedesetih godina devetnaestog stoljeća broj adventističkih vjernika počeo se naglo umnožavati i oni su se sve više širili. Unatoč odlučnom protivljenju nekih među njima, poziv Jamesa Whitea da se uspostavi jedinstvo vjere i djelovanja i tako izbjegne nered, da se adventistički pokret organizira po novozavjetnim načelima kako bi se omogućio uspješniji razvitak i napredovanje pokreta kao cjeline, bio je uspješan. Polako se počela oblikovati i doktrina o Crkvi.

Organizacijom sedam crkvenih konferencija 1861. i 1862. godine i stvaranjem Generalne konferencije 1863. godine, samo dvadesetak godina nakon velikog razočaranja, postavljen je temelj ne samo adventističkoj doktrini o Crkvi, već i osnovnom modelu crkvene organizacije. Jedinstvena svijest o misiji, potaknuta hitnošću objavljivanja "trostruke andeoske vijesti", bitno je pridonijela osnivanju Crkve adventista sedmoga dana, čije je ime bilo prihvaćeno još 1860. godine.

Od tog vremena Crkva je prihvaćana i u svojoj mjesnoj i u sveopćoj dimenziji. Tradicionalnim karakteristikama Crkve kao jedne, svete, katoličke (sveopće) i apostolske, adventisti su dodali i držanje svih Božjih zapovijedi i pojavu dara proroštva. Organizirana radi obavljanja misionarskog zadatka, skupina mjesnih crkava tvori konferenciju, skupina tih jedinica tvori uniju konferencija. Unije konferencija, po cijelom svijetu, povezane u divizije (odjele), čine Generalnu konferenciju. Struktura je slična prezbitarijanskom ili predstavničkom obliku crkvene uprave, ali sada na planarnoj razini. U posljednje vrijeme na nekim se mjestima predlaže i kongregacionalistički oblik crkvene uprave.

Slično anabaptistima, i adventisti sedmoga dana tradicionalno stoje po strani od magistratskog protestantizma (luterani, kalvinisti, anglikanci) i rimokatoličanstva. Oni zastupaju autoritet Biblije, krštavanje vjernika, odvojenost Crkve i države, vjersku slobodu, duboku odanost velikom evanđeoskom nalogu i uvjerenje da Crkva, izgrađena što je moguće više po novozavjetnom uzoru, premošćuje granice nacija i lokalnih kultura. Za njih je Crkva, uz ostalo, zajednica krštenih vjernika ukorijenjenih u Bibliji, koji ne dopuštaju da ih teritorijalna ograničenja sprečavaju u vršenju evanđeoske zadaće.

XI. Literatura

Pitanjem Crkve bave se sistematske teologije kao i odgovarajući članci u biblijskim rječnicima, enciklopedijama i teološkim časopisima. Navest ćemo niz izabranih djela u kojima se istražuje ovaj predmet i kojima smo se poslužili prilikom pisanja ovog članka. Od najvažnijih djela na engleskom jeziku – pisanih iz različitih perspektiva – navodimo sljedeća:

- Bannerman D. Douglas, *The Scripture Doctrine of the Church*. Grand Rapids, Baker, 1976.
- Barth Karl, *Church Dogmatics*. Edinburgh, T. and T. Clark, 1936.
- Beasley-Murray George R. *Baptism in the New Testament*. London, MacMillan, 1962.
- Berkouwer Gerrit C. *The Church*. Grand Rapids, Eerdmans, 1976.
- Bromiley Geoffrey W. *The Unity and Disunity of the Church*. Grand Rapids, Eerdmans, 1958.

- Calvin John, *Institutes of the Christian Religion*. knjiga 4, Philadelphia, Westminster, 1960.
- Cleveland Earl E. *The Church – Servant to the World*. Grantham, England, Stanborough Press, 1983.
- Damsteegt P. Gerard. *Foundations of the Seventh-Day-Adventist Message and Mission*. Grand Rapids, Eerdmann, 1977.
- Dana H. *A Manual of Ecclesiology*. Kansas City, Central Seminar, 1944.
- Dulles Avery R. *Models of the Church*. Garden City, N.Y., Image Books, 1978.
- Eastwood Cyril. *The Priesthood of all Believers*. Minneapolis, Augsburg, 1962.
- Ferguson Everett. *The Church of Christ*. Grand Rapids, Eerdmans, 1996.
- Flew R. N. *Jesus and His Church*. London, Epsworth, 1956.
- Florovsky Georges. *Bible, Church, Tradition: An Eastern Orthodox View*. Belmont, Mass., Nordland, 1972.
- Gilkey Langdon. *How the Church Can Minister to the World Without Losing Itself*. New York, Harper and Row, 1964.
- Goodall Norman. *The Ecumenical Movement: What It Is and What It Does*. New York, Oxford University Press, 1964.
- Hiscox Edward T. *The New Directory for Baptist Churches*. Philadelphia, Judson, 1894.
- Jay Eric George. *The Church: Its Changing Image Through Twenty Centuries*. Atlanta, John Knox, 1980.
- Kelley Dean M. *Why Evangelical Churches Are Growing*. New York, Harper and Row, 1977.
- Küng Hans, *The Church*. New York, Sheed and Ward, 1968.
- Ladd George E. *Jesus and the Kingdom*. New York, Harper and Row, 1964.
- Manson Thomas W. *The Church's Ministry*. Philadelphia, Westminster, 1948.
- McKenzie John L. *Authority and the Church*. New York, Sheed and Ward, 1966.
- Minear Paul S. *Images of the Church in the New Testament*. Philadelphia, Westminster, 1960.
- Newbegin Lesslie. *The Household of God*. New York, Friendship Press, 1954.
- Radmacher Earl D. *What the Church Is All About*. Chicago, Moody, 1978.
- Saucy Robert L. *The Church in God's Program*. Chicago, Moody, 1972.
- Schwarz Richard W. *Light Bearers to the Remnant*. Mountain View, Calif, Pacific Press, 1979.
- Schweizer Eduard. *Church Order in the New Testament*. London, SCM 1961.

Watson David. *I Believe in the Church*. Grand Rapids, Eerdmans, 1979.

White Ellen G. *The Remnant Church* Mountain View, Calif., Pacific Press, 1950.

SUMMARY

The Church

For a considerable time in the history of Christian thought interest in the doctrine of the church has been slight. It did not receive the careful attention that Christology and the doctrine of the Trinity received in the fourth and fifth centuries, the atoning death of Christ in the Middle Ages, or the issue of salvation in the sixteenth century. But among other factors, the ecumenical movement of the twentieth century, with its vision of *one* church of Christ, has contributed to making this doctrine a center of theological discussion.

The aim of this article is to deal, how briefly and selectively, with the reference to the church in the Scriptures, more particularly in the NT. It intends to point out what the early church professed on the subject. We shall first consider Christ's relation to the church. Then we shall look at the nature and scope of church, followed by an examination of its mission and government. Finally, we will give attention to the ordinances and marks of church, followed by a survey of the historical development of this particular doctrine.

Key words: *Church; Ecclesiology; Spiritual Israel*

Izvornik: Raoul Dederen. „The Church.“ U *Handbook of Seventh-day Adventist Theology*. Urednik, Raoul Dederen. Hagerstown, MD.: Review and Herald, 2000. Str. 538-581.

Prijevod: *Hinko Pleško*